

BIURO PREZYDIALNE.

Sekcja Sejmowa.

TAJNE

Ekspozycje programowe
Ministra Spraw Wojskowych.

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

EXPOSÉ PROGRAMOWE
MINISTRA SPRAW WOJSKÓWYCH.

Exposé Programowe
Ministrze Spraw Wojskowych.

Program który mam zaszczyt przedłożyć Wysokiemu Sejmowi oparty jest o następujące wytyczne:

1) Ustawowe uregulowanie zagadnień stanowiących podwaliny i podstawy, na których budowa Armji Polskiej opierać się winna. Celem szeregu idących w tym kierunku ustaw w związku z przejściem w okres pokojowej pracy jest zakończenie okresu płynności organizacyjnej, która była koniecznym skutkiem wojny i dotychczasowych warunków pracy.

2) Dążenie do możliwie najwyższej oszczędności w systemie administracji i w wydatkach na armję. Polityka oszczędnościowa w zakresie systemu administracji wojskowej musi jednak uwzględnić brak wykwalifikowanego i rutynowanego personelu; zaś ogólnie wydatki na armję pomimo ciężkiej ekonomicznej i finansowej sytuacji Państwa nie mogą spaść poniżej normy zabezpieczającej należytą obronę jej granic.

3) Zabezpieczenie należyte granic Państwa i racjonalne rozwiązanie problemu ich obrony stoi pod znakiem niesłychanie trudnego geograficznego, strategicznego i zewnętrzno-politycznego usytuowanie Polski. Od zachodu nieskruszona bynajmniej potęga niemiecka, od wschodu zagadka rosyjska, z północy Prusy Wschodnie, od południowego zachodu niezlikwidowany spór z Czechami. Nigdzie granic naturalnych, jedynie od południa wał Karpat i siabi sąsiedzi stwarzają poczucie i warunki bezpieczeństwa. W tej sytuacji Polskę chcąc utrzymać swój niepodległy byt państwowy, musi przez szereg lat aż do chwili stabilizacji położenia politycznego we wschodniej Europie stać z bronią u nogi, ponosząc w okresie przejściowym ciężary w stosunku do jej sił ekonomicznych i finansowych być może ponad normę.

Te ograniczenia zbrojeń i oparcie sporów politycznych

o forum ligi Narodów nie może mieć w stosunku do Polski zastosowania przynajmniej tak długo, dopóki jej wschodni sąsiad nie stanie się kontrahentem pełnowartościowym pod względem prawno-państwowym oraz dopóki Rosja i Niemcy stoją poza obrębem ligi.

I.

ORGANIZACJA OGÓLNA ARMJI.

Podział terytorjalny Polski.

Obecny Wojskowy podział terytorjalny Państwa, nosi charakter prowizoryczny. Powstał on w okresie, w którym w wielu miejscach nie było jeszcze ustalonych władz administracyjnych i z musu został w różnych dzielnicach Państwa oparty na odmiennych, a dostosowanych do lokalnych warunków, zasadach.

Tak więc byłe Królestwo Kongresowe jest podzielone na podstawie obliczeń ilości mieszkańców; Galicja ma na ogół zachowany dawny podział z czasów austriackich, byłe dzielnica pruska ma dostosowaną ilość Okręgów Poborowych do ilości pułków piechoty, które stamtąd były uzupełniane, wreszcie kresy wschodnie miały przeprowadzony podział terytorjalny dostosowany do warunków zaciągu ochotniczego.

W obecnej chwili Ministerstwo Spraw Wojskowych opracowuje plan ogólny reorganizacji dotychczasowego podziału na okręgi generalne i okręgi poborowe /P.K.U./. Dążeniem M.S. Wojsk. jest przeprowadzenie w terytorjalnym podziale kraju całego szeregu zasad, które z jednej strony uwzględnią najważniejsze interesy wojskowe, z drugiej zaś będą uzgodnione z nowym administracyjnym podziałem kraju.

Z punktu widzenia interesów wojskowych MS Wojsk. opierając się na wynikach doświadczeń Francji i na własnych szczegółowych badaniach, zamierza przy podziale na Okręgi poborowe przyjąć zasadę równomiernego obciążenia wszystkich P.K.U. w odniesieniu do administrowania rezerw, w danym okręgu, czyli zasadę podziału według ilości mieszkańców w każdym Okręgu /średnio 275.000 mieszkańców na 1 okręg/ w dalszym ciągu na charakter tego podziału wpłyną środki komunikacji /drogi żelazne, szosy i t.d./ w poszczególnych okręgach.

Przy opracowywaniu podziału na wyższe wojskowe jednostki administracyjne, t.j. odpowiadające dzisiejszym okrę-

gom generalnym, MSWojsk. mieć będzie na widoku w pierwszym rzędzie względy strategiczne, dotyczące zabezpieczenia granic, następnie sieć głównych arterji komunikacyjnych, wreszcie dyslokację wojsk, oraz zabezpieczenie ich mobilizacji i koncentracji w wypadku wybuchu wojny.

Nowy projekt podziału terytorjalnego kraju, który zostanie jako projekt ustawy przedłożony Sejmowi, przewidywać będzie utworzenie 10 Okręgów korpusowych, odpowiadających przewidzianej liczbie korpusów Armji.

Reorganizacja Armji i Korpusów.

W ścisłej łączności z powyżej wspomnianym podziałem terytorjalnym kraju stoi projektowana reorganizacja armji, oparta o nasze dwuletnie doświadczenia wojenne i doświadczenia ubiegłej wojny światowej.

Obecna organizacja, która zasadniczo opiera się na 7 OGen./7 armjach/ po 3 dywizje 4-ro pułkowe /21 dyw. piech., i 7 bryg. jazdy/ okazała się za ciężką tak pod względem operacji jak i administracji. Dlatego MSWojsk. przystępuje do reorganizacji Armji na system trójkowy, który oparty jest na zasadzie 10 korpusów po 3 dywizje 3 pułkowe. Po uskuteczeniu tej reorganizacji będziemy zatem posiadać w czasie pokoju 30 dywizji piechoty po 3 pułki /90 pp./ i 9 brygad jazdy po 3 pułki każdy /27 pułków jazdy/.

Jak już powyżej wspomniałem organizacja powyższa ugruntowana na poczynionych doświadczeniach wojennych będzie bez porównania dogodniejszą przedewszystkiem w zakresie użycia armji w polu.

Reorganizację tę MSWojsk. będzie przeprowadzał stopniowo w miarę osiągnięcia dostatecznej liczby wyszkolonych oficerów dla stworzenia potrzebnych sztabów.

W związku z powyższą reorganizacją wyraża się konieczność ustawowego ujęcia kwestji liczebności siły zbroj-

nej na stopie pokojowej, z którą ściśle związana jest ustawa o służbie wojskowej.

Warunki zewnętrzne polityczne jak i brak wyszkolonych rezerw wymagają przynajmniej na najbliższe lata stosunkowo wyższego stanu pokojowego naszej armji. Normą która decyduje o liczebności wojska jest siła piechoty, jazdy i artylerji jako broni głównych w prowadzeniu walki. Bronie te są wspomagane przez specjalne bronie techn. jak saperzy, wojska łączności, lotnictwo i t.p. oraz obsługiwane przez specjalne służby wojskowe, jako to: sanitarną, weterynaryjną, intendentską i inne.

Jeżeli przyjmijemy siłę piechoty jako podstawę obliczeń to liczebny stosunek do niej wszystkich innych broni i służb przedstawiać się będzie w czasie pokojowym mniej więcej w następujący sposób:

Piechota 1

Jazda 1/4

Artylerja 1/2

Wojska techn. 1/4

Tabory 1/24

Żandarmerja 1/20

Wyższe D-twa i służby 1/3

czyli że na 20 żołnierzy piechoty przypada 5 jeźdźców, 10 artyl. i 5 żołn. wojsk. techn. i t.d.

Przyjmując powyżej podany stan armji, a więc 30 dyw. piech. i 9 brygad jazdy w czasie pokoju, czyli 90 p.p. i 27 p.j., ogólna ilość piechoty w czasie pokojowym nie może spaść niżej 118.000 szereg., jazdy zaś niżej 28.000 szer.

Wobec tych podstawowych cyfr i przy zastosowaniu podobnego kłosa stosunkowego dla innych broni i służb ogólna liczebność siły zbrojnej wynosić powinna około 17.000 of., 275.000 szereg. i 80.000 koni.

Do osiągnięcia tego minimalnego stanu liczebnego armji

w czasie pokoju potrzebne są przy naszej ogólnej ilości załudnienia kraju 2 roczniki poborowe do czynnej służby.

Jak już wspomniałem, powyższy stan liczebny armji w czasie pokojowym jakoteż związana z tem konieczność ustalenia w Polsce dwuletniej czynnej służby wojskowej zostaną w formie projektów odnośnych ustaw przedłożonych Wysokiemu Sejmowi do rozpatrzenia i zatwierdzenia.

Organizacja personalna (szeregowych).

Baczną uwagę zwrócić MSWojsk. na zapewnienie armji zawodowych szeregowych, którzy w każdym Państwie stanowią niezmiernie ważny czynnik w organizacji siły zbrojnej.

Rozporządzenie R.O.P. z dnia 6 sierpnia 1920 r. o Podoficerach Zawodowych i majstrach wojskowych /Dz.U.R.P. Nr.75/20/.

Dobrzy podoficerowie zawodowi dają gwarancję jednolitości i ciągłości wyszkolenia; dobrzy majstrzy wojskowi umożliwiają armji samodzielność i częściowo samowystarczenie sobie, dające swobodę ruchów niezależności w wielu wypadkach od fluktuacji ekonomicznych. Jedni i drudzy operci materialnie o armję, która stanowi dla nich warsztat pracy i źródło zarobkowania, dąć mogą tej armji więcej niż odrywni na pewien czas od swych warsztatów szeregowi niezawodowi.

Dość trudne warunki, od których uzależnia się uzyskanie charakteru szeregowego zawodowego, mają na celu zapewnienie kadr szeregowych zawodowych materialem doborowym, pod względem przygotowania ogólnego, wyszkolenia fachowo-wojskowego, oraz wartości moralnej i narodowej.

Akcja Min. Spraw Wojsk. zmierzająca do zapewnienia wysłużonym szeregowym zawodowym cywilnych posad rządowych nie znalazła niestety ! dotąd odpowiedniego zrozumienia; wskutek tego wiele bardzo wartościowych jednostek usuwa się przedwcześnie z armji ze szkodą dla tejsze.

Poza Rozp.R.O.P.z dnia 6 sierpnia 1920 r.o Podoficerach zawodowych i majstrach wojskowych przygotowało obecnie MSWojsk.projekt ustawy o chorążych i im równorzędnych.Ustawa ta da możność zetrzymania w armji wybitniejszych podoficerów zawodowych i majstrów wojskowych na czas dłuższy,niz obowiązkowe dla nich 12 lat.

Chorążowie i im równorzędni wyrosli wśród szeregowych nabywając częściowo prawa oficerskie,stanowiąc mogą powazny czynnik organizacyjny,oparty o duże doświadczenie służbowe i znajomość żołnierza.

Równocześnie dąży MSWojsk.do zebrania i uzupełnienia dotychczas wydanych rozkazów w zakresie organizacji personalnej szeregowych tak by stworzyć w tym zakresie jedną organiczną całość,opartą o najlepsze wzory z armji narodowych i doświadczenie z ubiegłych wojen.

Ustawa o służbie wojskowej.

Ogólna sytuacja,w której się Państwo Polskie znajduje,wymaga jak już wspomniałem utrzymania na stopie pokojowej armji,której liczebność przy zredukowaniu do możliwego minimum nie może spaść poniżej 275 tysięcy żołnierzy.

Jezeli przytem weźmiemy w rachubę fakt,ze Państwo Polskie siłą wypadków posiada bardzo nieliczne wyszkolone rezerwy wojskowe to jasnem się staje,iz interes obrony Państwa wymaga dwuletniej służby wojskowej,przynajmniej do czasu wyszkolenia rezerw armji.W tymże czasie jak przypuszczad należy postępy oświaty i wyniki nauczania powszechnego zmniejszą znakomicie ilość analfabetów w Polsce,umożliwiając temsamem skrócenie służby wojskowej.

Jednakze już teraz Ministerstwo Spraw Wojskowych dążąc do możliwego ograniczenia wydatków państwowych złożonych na wojsko,zamierza tak uregulować przebieg służby wojskowej, by szanując Skarb Państwa i produktywną pracę obywateli

zredukował o ile możliwości czas służby w szeregach w sposób niepociągający za sobą ujemnych skutków pod względem wykształcenia wojskowego.

Dążąc w tym kierunku MSWojsk. przewiduje wniesienie całego szeregu ustaw, regulujących przedwstępne wojskowe wykształcenie młodzieży w okresie przedwojskowym, które dadzą możliwość stopniowego zmniejszenia okresu obowiązkowej służby w szeregach.

Będzie miało to tym większe znaczenie, że technika obecnej wojny skomplikowała w znacznym stopniu wykształcenie wojskowe.

Żołnierz nowoczesny musi znacznie więcej umieć, niż było to wymaganiem przed wojną. Czas niezbędny do wykształcenia musi być wobec tego dłuższy.

Projekt nowej ustawy o służbie wojskowej, przy zastosowaniu zasady służby dwuletniej, będzie przewidywał prawo wcześniejszego urlopowania szeregowych, którzy osiągną wymagany stopień wykształcenia wojskowego.

Z prawa tego Min. Spraw Wojsk. będzie też więcej korzyść, im dalej będzie posunięte wstępne wykształcenie młodzieży w okresie przedwojskowym.

Zmniejszenie służby wojskowej w szeregach wysunie w przyszłości kwestję stałego utrzymania rezerwistów na odpowiednim poziomie wykształcenia wojskowego.

Projekt nowej ustawy przewiduje 4-5 okresów ćwiczeń w rezerwie. Aby jednak stan wykształcenia rezerwistów mógł z chwilą mobilizacji zapewnić należytą sprawność armji. MSWojsk. uważając tę ilość ćwiczeń w rezerwie na razie za niezbędne minimum, zamierza oprócz tego wprowadzić ćwiczenia lokalne dla rezerwistów.

Ustawy dotyczące wykształcenia.

Ustawy, regulujące obowiązek powszechnego wykształcenia

wojskowego poza służbą w wojsku, przewidywać będą dwa etapy tego wyszkolenia:

Pierwszy etap to przygotowanie do służby wojskowej

Drugi - utrzymanie na odpowiednim poziomie wyszkolenia po odbytej służbie wojskowej.

Pierwszym etapem będzie obowiązek powszechnego wychowania fizycznego i nauczania wojskowego młodzieży w okresie poprzedzającym służbę wojskową. Wychowanie to należy przeprowadzić w pierwszym rzędzie w szkołach, przy czym MSWojsk. zastrzeże sobie jedynie wpływ na program prac w tym kierunku, oraz udzieli swej pomocy technicznej przez dostarczenie instruktorów, zezwolenie na korzystanie ze strzelnic wojskowych i t.d.

ten/

System zastawiony do wyszkolenia oficerów rezerwy pozwoli wedle obliczeń M.S.Wojsk. skrócić prawie ze dwukrotnie jednoroczną służbę młodzieży z cenzusem naukowym. Będzie to wielką ulgą dla Państwa zwłaszcza w okresie ekspansji ekonomicznej, gdy jako jeden z najbardziej palących problemów wypływa brak inteligentnych pracowników przy produkcyjnych warsztatach pracy.

W drugim etapie t.j. w stosunku do rezerwistów zamierza MSWojsk., jak to już zaznaczyłem wyżej, wprowadzić w przyszłości i w drodze ustawowej obowiązek ćwiczeń lokalnych, rozwijając istniejące już w tym kierunku rozporządzenie R.O.P.

Ćwiczenia lokalne, mające na celu utrzymanie rezerwy na odpowiednim poziomie wyszkolenia, odbywałyby się terytorjalnie t.j. możliwie w miejscach zamieszkania rezerwistów, pod kierunkiem i nadzorem instruktorów wojskowych

Ogólne kierownictwo wyszkolenia rezerw powierzone będzie D-om korpusów, jako jedno z ważniejszych ich zadań.

Ponieważ jednak wojsko nie będzie nigdy rozporządzało ilością instruktorów, wystarczającą dla przeprowadzenia tych wielkich zadań Min. Spraw Wojsk. zamierza okazać pomoc sto-

warzyśzieniom i zrzeszeniom, dążącym do wojskowego kształce-
nia społeczeństwa.

Pomoc ta polegać będzie na odkomenderowaniu pewnej
ilości oficerów instruktorów, wypożyczeniu broni i środków
technicznych, zezwoleniu na korzystanie ze strzelnic wojsko-
wych, ułatwienich w nabyciu ekwipunku wojskowego i t.p.

Kierownictwo całością akcji zamierza MSWojsk. scentra-
lizować przez powołanie do życia specjalnego organu kiero-
wniczego przy Ministerstwie składającego się w części z
osób cywilnych, a w części z osób wojskowych.

Wogóle MSWojsk. w swojej pracy nad przygotowaniem spo-
łeczeństwa do wojny trzymać się będzie tej zasady, by nie
utrzymując zbyt wielkiej armji i nie skupiając całego
wyszkolenia w wojsku, co znacznie obciążałoby budżet Państwa,
przygotować jednak całkowicie społeczeństwo do współczesnej
wojny we wzajemnym z nim współdziałaniu.

W tym też znaczeniu specjalną troską i obowiązkiem
D-ców korpusów, będzie jaknajdokładniejsza administracja re-
zerw, ich ewidencja i troskliwy nadzór nad jej wyszkoleniem.

Zaopatrzenie armji w konie i wozy.

Oprócz ustawy o powinności służby wojskowej wystąpi
MSWojsk. w najbliższym czasie z projektem ustawy, zapewnia-
jącej normalne zaopatrzenie armji w konie i wozy w razie
mobilizacji.

W pierwszym rządzie MSWojsk. przytem dążyć będzie do
zestawienia dokładnego spisu i zewidencjonowania wszystkich
koni i wozów w Państwie, ażeby na tej podstawie w wypadku
mobilizacji, obciążenie ludności można było rozłożyć równo-
miernie.

Szybkie wprowadzenie tej ustawy w życie jest dla M.S.
Wojsk. koniecznem, gdyż stanowiąc będzie ono jedną z podstaw
dla prac mobilizacyjnych.

M.S.Wojsk. i Rada Wojenna.

Z całością spraw ostatecznego zorganizowania siły zbrojnej wiąże się ściśle nie mniej ważna kwestja nalezytej organizacji Najwyższych Władz i D-tw Wojskowych.

Dotyczy to przede wszystkim najwyższej władzy wojskowej t.j.M.S.Wojsk.

W wyniku nabytego dotychczas doświadczenia, oraz kierując się przytem zawsze cennymi wskazówkami Misji Francuskiej ustalono w styczniu b.r.dekretem Naczelnego Wodza /lecz jeszcze tytułem próby/ podstawy organizacji MSWojsk., tudzież zasady organizacji Rady Wojennej.

Celność spraw organizacyjno-administracyjnych skupiona jest w MSWojsk.w ten sposób, by zapewnić należyte fachowe kierownictwo każdej odrębnej dziedziny bytu armji, przy równoczesnym zagwarantowaniu zupełnie skoordynowanej pracy wszystkich odnośnych czynników i jednolitego rozkazodawstwa.

Właściwymi organami wykonawczymi MSWojsk.są Departamenty, fachowe, zaś rolę koordynatora pełnić będzie Szt.Generalny, który wejdzie całkowicie w skład MSWojsk.

Pozatem sprawy budżetowe, tudzież specjalna kontrola budżetowo-materiałowa skupioną będzie w Sekretarjacie Generalnym.

Wreszcie dla zabezpieczenia jednolitości i racjonalnej gospodarki materiałowej w armji utworzonym zostanie w łonie MSWojsk.osobne Biuro Administracji Wojskowej.

Rada Wojenna powołana do życia na wzór analogicznej organizacji francuskiej złożona z inspektorów armji upatrzonych na dowódców w czasie wojny, skupia w swem ręką przygotowania wojenne w ścisłym tego słowa znaczeniu.Rada Wojenna przeprowadza inspekcję armji z punktu widzenia jej zdolności do wojny, ukałada zasadnicze dyrektywy operacyjne dla wszystkich możliwych alternatyw wojennych; wreszcie opinuje

zasadnicze projekty organizacyjne, ważniejsze rozporządzenia i ustawy.

M.S. Wojsk. będzie prowadził prace organizacyjne i wykonawcze w zakresie dyrektyw ułożonych przez Radę Wojenną.

Po upływie pewnego okresu próbnego i stwierdzenia celowości organizacji MSWojsk. i Rady Wojennej, zostaną przedłożone Wysokiemu Sejmowi do zatwierdzenia projekty odnośnych ustaw.

Dążeniem moim jest wyposażyć M.S. Wojsk. i Radę Wojenną w jaknajmniejszą obsadę personalną.

Rada Wojenna tworzy się dopiero; natomiast w MSWojsk. przeprowadziłem konsekwentnie stopniową redukcję personelu. W roku 1919 liczba zajętych w nim pracowników wynosiła prawie 2000 samych oficerów i urzędników wojskowych. W ciągu 1920 r. zmniejszyła się ona do połowy. W roku bieżącym cyfra ta zostanie zredukowana jeszcze o kilkaset pracowników.

Redukcja ta nie może być przeprowadzona zbyt szybko, zwłaszcza obecnie, gdy odbywa się zlanie dotychczasowego Sztabu Generalnego ze Sztabem M.S. Wojsk. i gdy ogrom prac w zakresie demob. i przygotowania mob., pochłania dużo sił.

Administracja Armji.

Kwestja ścisiego uregulowania sposobu materialnego zaopatrzenia armji t.j. jej administracji jest również problemem znaczenia fundamentalnego.

W tej dziedzinie projekt odpowiedniej ustawy, zostanie w niedługim czasie wniesiony do Sejmu.

Jest moim dążeniem by aparat administracyjny w wojsku był jaknajmniejszy i najprostszy zapewniający przytem jaknajskładniejsze funkcjonowanie.

Cały zaś system administracyjny będzie oparty na istotnych życiowych wymaganiach armji przy dążeniu do wyplenienia wszelkiego martwego biurokratyzmu.

Wycofywanie wojska z funkcji do niego nienależących.

Wobec demobilizacji i przejścia armji na stan pokojowy, chcąc sprostać tym poważnym zadaniom, jakie ją czekają należy wojskowość ująć w ramy ściśle wojskowe, oddając odnośnym państwowym instytucjom cywilnym agendy, które ze względu na nagłość czy też z innych powodów w swoim czasie wojsko przyjęło częściowo - w mniejszym lub większym zakresie na siebie.

W związku z tem zarządzone:

1) Ściągnięcie do dnia 15/II.b.r.wart wojskowych przy wszystkich obiektach niewojskowych i zredukowanie zbrot liczy-nych dzisiejsz asystencji.

2) Ściągnięcie z kordonu weterynaryjnego /przeciwksię-
gosuszcowego/ obsady wojskowej z dniem 1 marca b.r.

3) Powyższe względy skłoniły też MSWojsk.do spodowania
szybkiego przejścia przez Min.Skarbu celnej ochrony granic.
Przejście to ma nastąpić z dniem 1 kwietnia b.r.MSWojsk.
przychodzi Min.Skarbu z pomocą oddając mu do dyspozycji ofi-
cerów i podoficerów byłych Strzelców Granicznych w mierę
mzności też koszary względnie baraki potrzebne dla zakładowania
szkół Strazy Celnej.Gdyby Min.Skarbu wspólnie z Min.Spraw
Wewn.nie mogio w wymienionym terminie przejąć w całości
służbę graniczną jestem gotów udzielić mu dodatkowej pomo-
cy jeszcze w formie czasowego przekazania pod względem dys-
pozycyjnym pewnej ilości baonów wartowniczych.

II.

ORGANIZACJA KORPUSU OFICERSKIEGO ARMJI.

WERYFIKACJA.

Weryfikacja oficerów W.P. zbliża się ku końcowi, wykazując w chwili obecnej:

<u>Zweryfikowanych</u>	<u>Do Zweryfikowania</u>
Gen. Broni 4	-
" por. 26	-
" ppor. 113	2
Podkorn. 436	9
Ppor. 747	15
Majorów 1562	28
Kapitanów 4814	134
Poruczn. 10470	3216

Bardziej szczegółowe dane w tabeli załączonej pod 1.

W najbliższych tygodniach rozpocznie się układanie ogólnej listy starszeństwa.

W miarę postępu prac ostateczne listy starszeństwa, poczynając od najwyższych szczebli będą ogłaszane w formie poszczególnych arkuszy Schematyzmu oficerskiego.

Obecnie Min. Spraw Wojsk. w ścisłej współpracy z Wojskową Komisją Sejmową przeprowadza badanie nad Ustawą Weryfikacyjną. Badania te doprowadzą zapewne do sformułowania zarządzeń interpretujących wykonanie Ustawy. Zadaaniem tych zarządzeń będzie usunięcie pewnych nierówności jakie wykonały się w toku dokonywania weryfikacji.

Aby móc ostatecznie ustalić starszeństwo i stopnie, a następnie stworzyć stałe fachowe kadry oficerskie opracowało MSWojsk.:

SYSTEM EWIDENCJI I KWALIFIKACJI.

oparty na zasadzie:

a) Podziału oficerów na korpusy personalne,

- b) Stałego przydziału bezwarunkowo każdego oficera do jednego z oddziałów ewidencyjnych broni lub służb /kadry fachowców/.
- c) Decentralizacji prowadzenia ewidencji przez odnośne oddziały ewidencyjne - przy równorzędnym prowadzeniu jej w MSWojsk.
- d) Skupienia oceny i kwalifikacji danego oficera przez odnośny Departament MSWojsk.

Odnosną instrukcję o ewidencji i kwalifikacji MSWojsk. wydać, - i przeprowadza.

System ten ustali fachowe kadry oficerskie i ułatwi kontrolę budżetową, - gospodarki personalnej.

Ewidencja stwierdza stan faktyczny oficerów W.P. - weryfikacja ich starszeństwa i stopnie - aby, jednak korpus oficerów W.P. skonsolidować i ustalić podstawowe prawa i obowiązki oficera, MSWojsk. opracowuje

PRAGMATYKESŁUŻBOWA

t.j. szereg przepisów, z których najważniejsze przedstawi Sejmowi jako projekty rządowe ustaw wojskowych.

Jedną z takich spraw wymagających ustawowego uregulowania i wchodzących w zakres pragmatyki służbowej jest

SYSTEM AWANSÓW oficerskich .

Ustawowe uregulowanie tej sprawy należy traktować, jako jedną z najważniejszych i najpilniejszych, ze względu na to, że umożliwi ono, względnie ułatwi całemu szeregowi oficerów decyzję co do pozostania na stałe w wojsku. Dlatego też Rząd przygotowuje projekt odnośnej ustawy.

Za podstawowe wytyczne przyjęto:

1. że awanse:

na poruczników następują jedynie według starszeństwa, na kapitanów, majorów i podpułkowników z reguły według starszeństwa w nieznacznej części z wyboru

/stosunek procentowy obu tych systemów awansu jest różny w czasie pokoju i w czasie wojny/,

na pułkowników i dalsze wyższe awanse następują z wyboru według skrupulatnie przeprowadzonej kwalifikacji.

2. Drugą podstawową zasadą przy awansowaniu będzie, że warunkiem posunięcia na wyższy stopień, jest przesądzenie w poprzednim ściśle określonej minimalnej ilości czasu która będzie wynosiła, w zależności od stopnia 2 do 5 lat.

Powyższe zasady niewątpliwie umożliwią oficerom rzeczywiście zdolnym osiągnięcie wyższych stopni w Armji, natomiast zatrzymają na mniej odpowiedzialnych stanowiskach tych oficerów, którzy spełniając dobrze swe obowiązki w skromniejszym zakresie działalności, do objęcia stanowisk wyższych się nie nadają.

Prócz sprawy awansów Rząd przygotowuje obecnie inne

PRACE USTAWODAWCZE

z zakresu spraw personalnych.

Program tych prac wydało MSWojsk. w Dz. Rozk. Wojsk. Nr. 1 z dn. 11 stycznia 1921 r. p. 16 przewidując narażenie wydanie odpowiednich przepisów w formie rozkazów, rozporządzeń i instrukcji, a jedynie najważniejsze z nich zamierzając wnieść jako ustawy jako to:

- 1/ Ustawę o kadrach of. Armji P./stan pokojowy oficerów/.
- 2/ Ustawę o zawodzie i sytuacji oficera polskiego
/służba czynna, nieczynna, superrewizja
/reforma/ rezerwa, emerytura/.
- 3/ Ustawę o oficerach rezerwowych.
- 4/ Ustawę o awansach.
- 5/ Ustawę emerytalną.

6/ oraz nowelę do Ustawy o uposażeniu osób wojskowych.
z pośród tych ustaw zwłaszcza

USTAWA EMERYTALNA która

jakkolwiek opracowana przez MSWojsk. nie przysiała jeszcze przed forum Sejmu przedstawia się jako nagląca konieczność ze względu na danie możności odmłodzenia Armji, powtóre zaś znowu jako jeden z czynników przyczyniających się do ustalenia sytuacji oficera i zachęcenia go do służby, która mu zapewnia spokojną starość.

Wprawdzie na podstawie ustawy Sejmowej o tymczasowych emeryturach z dnia 29/V.1920 r. zostało przeniesionych w stały stan spoczynku:

Generałów	62
Pułkowników	109
Ppułkowników	71
Majorów	60
Niższych stopni ofic.	83

Razem	385.

Jednakże prowizorium stworzone tą ustawą należałoby jaknaj-
rychlej zastąpić stałym unormowaniem losu wysłużonego oficera
i jego rodziny.

/Dla ilustracji tabeli wieku sztabowych oficerów Armji
polskiej załączone pod 2/, 3/, 4/, 5/. / 1

NOWELA DO USTAWY O UPOSAŻENIU

osób wojskowych jest wedle mego zdania konieczną, gdyż dotych-
czasowa ustawa rozstrzyga sprawę w sposób połowiczny, który
nie zabezpiecza należycie przyszłości i rozwoju armji.

Zapewnienie dopływu materiału wartościowego do kadrów
oficerskich armji jest zagadnieniem podstawowym jednym ze
źródeł siły i wartości wojska. Należy zagadnienia te rozstrzyg-
nąć w sposób szeroki sięgający w dalże perspektywy oparty

o zasadę wysokich wymagań stawianych oficerowi polskiemu przy jednocześnie pełnem i niewątpliwem zabezpieczeniu jego materialnego bytu. Inaczej armja nie wytrzyma konkurencji ze światem zewnętrznym, zwiaszcza gdy życie ekonomiczne państwa ruszy z obecnego martwego punktu, gdy rozwinie się handel przemysł i życie kulturalne kraju. Rozpocznie się wtedy generalna ucieczka elementów zdolniejszych z szeregów armji i pierwsze objawy tego katastrofelnego zjawiska już obecnie dostrzegać się dają pomimo stagnacji życia ogólnego. Tamę pokrzyć tutaj może jedynie należyte i wystarczające uposażenie oficerów i podoficerów zawodowych; inaczej armja stanie się zbiorowiskiem jednostek mniejwartościowych, mających do wyboru na swej ścieżce życiowej drastycznie mówiąc jedynie karierę wojskową lub karierę pisarza gminnego.

Korektura istniejących ustaw jest jednym z najpilniejszych zagadnień wobec zbliżającej się chwili demobilizacji prawnej oficerów, t.j. demobilizacji takiej przez którą o pozostaniu w wojsku rozstrzygnąć będzie wolny wybór i indywidualna decyzja jednostek.

W Y K A Z G E N E R A Ł Ó W
 powyżej 60 lat, liczone do 1/VI. roku 1919.

L.p.	Szarża.	Nazwisko i imię	Rok urodz.	Uwagi.
1.	Genrał Broni	TRZASKA-DUBSKI Karol	1849	
2.	Gen. Porucz.	PRUSZYŃSKI Stanisław	1857	
3.	" "	LATOURE Józef	1853	
4.	" "	ZARAKO ZARAKOWSKI Jan	1857	
5.	" "	CZARNOTA de BOJARY	1853	
6.	" "	BOJARSKI KOREJWO Piotr		
7.	" "	ZIELINSKI Zygmunt	1858	
8.	" Pporucz.	MADZIARA Antoni	1856	
9.	" "	STILLER Józef	1859	
10.	" "	PIASECKI Karol	1859	
11.	" "	ALEKSANDROWICZ Franc.	1856	
12.	" "	MOKRZECKI Winc. Jul. Adam	1856	
13.	" "	SURYŃ Stanisław	1858	
14.	" "	SZAMOTA Józef	1859	
15.	" "	OLSZEWSKI Kajetan Bol.	1858	
16.	" "	BARANOWSKI Antoni	1854	
17.	" "	OSTROWSKI Józef	1859	
18.	" "	GRUDZIELSKI Kazimierz	1856	
19.	" "	PAST Wiktor	1859	
20.	" "	PROKOPOWICZ Józef	1855	
21.	" "	SZYMANOWSKI Piotr	1858	
22.	" "	WIKTOR Tadeusz	1859	
23.	" "	ANTONOWICZ Aleksander	1853	
24.	" "	WIZAŁOWSKI Franciszek	1859	
25.	" "	ROSZKOWSKI Jan	1855	
26.	" "	HORODYŃSKI Zdzisław		
27.	" "	KOWALSKI WIERUSZ Henryk	1846	
28.	" "	MARTYHOWICZ Michał	1852	
29.	" "	MAJEWSKI Bronisław	1853	
30.	" "	ZAPALOWICZ Tadeusz	1859	
31.	" "	FUGLEWICZ Ludwik	1859	
32.	" "	WEJTKO Władysław	1859	
33.	" "	FRANKOWSKI Władysław	1859	
34.	" "	KRAJEWSKI Michał	1852.	

W Y K A Z

GENERALÓW ZWERYFIKOWANYCH PONIŻEJ 45 LAT ŻYCIA.

L.P.	Szarża	Nazwisko i imię.	Rok urodz.	Uwagi.
1	Gen.Por.	ROJA Bolesław	1876	
2	" "	SOSNKOWSKI Kazimierz	1884	
3	" "	RYDZ-ŚMIGŁY Edward	1886	
4	Gen.Ppor.	BERBECKI Leon	1875	
5	" "	NEUGEBAUER Mieczysław	1884	
6	" "	MINKIEWICZ Henryk	1880	
7	" "	KACZYNSKI Antoni	1874	
8	" "	NIESIOŁOWSKI Jan Gawin	1876	
9	" "	WROCYNSKI Jan	1876	
10	" "	KRZEMIENSKI Jakób	1882	
11	" "	WENCEL Józef	1874.	

Zestawienie oficerów wedle stopni.

Szarża	Zweryfikowani						Niezweryfikowani						Razem
	Austr.	Ros.	Leg.	Hall.	Niem.	Razem	Austr.	Ros.	Leg.	Hall.	Niem.	Razem	
Generałowie broni	1	1	1	1	-	4	-	-	-	-	-	-	4
Generałowie porucz.	10	11	4	-	1	26	-	-	-	-	-	-	26
Generałowie pporucz.	48	53	7	3	2	113	1	1	-	-	-	2	115
Pułkownicy	172	191	52	9	12	436	3	6	-	-	-	9	445
Podpułkownicy	343	224	114	23	43	747	7	8	-	-	-	15	762
Majorowie	652	472	272	54	112	1562	13	16	-	-	-	28	1690
Kapitanowie	2106	1403	824	147	334	4614	58	53	8	4	11	134	4948
Porucznicy	3094	2724	2245	945	1462	10470	1023	924	827	135	307	3216	13686
Podporucznicy	-	-	-	-	-	-	1945	1865	3459	431	829	8529	8529
Razem	6426	5079	3519	1182	1968	18722	3050	2872	4294	570	1147	11933	30105

ZESTAWIENIE GENERALÓW BRONI WEDŁ

Rodz. Broni	1849	1850	1851	1852	1853	1854	1855	1856	1857	1858	1859	1860	1861	1862	1863	1864	1865	1866	1867	1868	1869	1870	1871
Piechota																							
Artylerja	1																		1				

ZESTAWIENIE GENERALÓW PORUCZNIKÓW WEDŁ

Rodz. Broni	1849	1850	1851	1852	1853	1854	1855	1856	1857	1858	1859	1860	1861	1862	1863	1864	1865	1866	1867	1868	1869	1870	1871
Piechota					2					1													
Artylerja													1	1	1	2			1	2	1		1
Kawalerja									1									1	1		1		
Inz.Sap.													1										
Korp.Sąd.							1																

ZESTAWIENIE GENERALÓW PODPORUCZNIKÓW WEDŁ

Rodz. Broni	1849	1850	1851	1852	1853	1854	1855	1856	1857	1858	1859	1860	1861	1862	1863	1864	1865	1866	1867	1869		
Piechota																						
Artylerja																						
Kawalerja				1		1				1				2	1							
Techn.					1								2	1								
Kolejowe																		1				
Korp.Sąd.							1						1									
Korp.Lek.	1				1	1			1				1									
Intend.													1						1	1	1	
Zandarm.																1						

7	46	45	44	43	42	41	40	39	38	37	36	35	34	33	32	31	30	29	28	27	26	25	24
5	4	9	9	9	6	13	9	18	5	10	10	3	9	7	2	7	2	7	3	4	5	4	4
2	2	1	2	4	6	7	6	5	3	3	3	2	3	4	1	2	2						
	2	2		6	4	2	4	6	7	7	7	5	3	6	5		2	1					2
	1			2		3			3	1			2	1	1	1	1						
		1							1	1													
		1	1						1		1			2			1						
					1			1	1	1	1	3		1	1			1	1		1	1	
					2					1	1	1		1									
			1						1	1		1											
			1			2	1			1					1								
5	3	4	5	3	7	9	4	5	3	1		1		1									
0	13	10	6	3	9	9	4	3	3	5	2	1	1	4	6								
2	1	1	2	1	2	2	3							1	1								
	2			1	2	4	2	2	1	2	2	2	1	2	2		1	3					

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

BRONI I WIEKU .

1.VI.1919.

52	51	50	49	48	47	46	45	44	43	42	41	40	39		38	37	36	35	34	33	32
2																					
						1															

ZAJU BRONI I WIEKU .

52	51	50	49	48	47	46	45	44	43	42	41	40	39		38	37	36	35	34	33	32
3	1	1	1						1								1				1
1																					
1		1																			

ODZAJOW BRONI .

55	54	53	52	51	50	49	48	47	46	45	44	43	42		41	40	39	38	37	36	35
3	3	3		3	2	2		5	3		1							1			1
	3				3	1	2	1		1											
2		1	1	1	1			2													
1	1			1																	
				1		1		1											1		
		1		1					2												
1	1	1					1	1	1	1											

ZESTAWIENIE GENERALÓW BRONI WEDLE RODZAJU BRONI																			
ni	70	69	68	67	66	65	64	63	62	61	60	59	58	57	56	55	54	53	52
																			2
a	1																		

ZESTAWIENIE GENERALÓW PORUCZNIKÓW WEDLE RODZAJU																			
ni	70	69	68	67	66	65	64	63	62	61	60	59	58	57	56	55	54	53	52
					2				1	1			1	1	1	2			3
										1								1	1
														1					
								1											

ZESTAWIENIE GENERALÓW PODPORUCZNIKÓW WEDLE RODZAJU																			
ni	73	72	71	70	69	68	67	66	65	64	63	62	61	60	59	58	57	56	55
							1	1		1	3	1	3	2	3	4	2		3
										1		1	2				1		2
a							1							2			1		2
																	1		1
									1					1					
	1						1	1				1		1					1
														1					
																1			

ZESTA

Rodz. Broni	70	69	68	67	66
Piechota					
Artylerja	1				

ZESTA

Rodz. Broni	70	69	68	67	66
Piechota					2
Artyler.					
Kawalerja					
Inż. Sap.					
Korp. Sąd.					

ZEST

Rodz. Broni	73	72	71	70	69
Piechota					
Artyler.					
Kawalerja					
Techn.					
Kolejowe.					
Sądow.					
Lekarze	1				
Inten.					
Żand.					

KOWANYCH WEDLE RODZAJU BRONI I WIEKU.

57	56	55	54	53	52	51	50	49	48	47	46	45	44	43	42	41	40	39	38	37	36	35	34	33	32	31	30	29	28	27	26	
8	3	12	4	9	12	6	9	9	10	5	7	6	4	6	8	5	2	4	4				2	1		2	3	7	2		1	
1	2			1	3		2	4	2	2	3	5	4	3	5		3	3	2	2	1	2		1		1		1				
	2	2	1	4	1	2	4	6	4	3	2		1	3	2		4									1	1					
				1	1				1																1							
	1	2			1				2				2	2		1					1											
		1							1	1				1																		
													1																			
		1						2	1	2	1	1	2			1																
2	3	4	2	1	2	2	2	5	7	3	3	2	5	3	4	1	1	3	1													
								1			1		3					1	2		1	1	1			2						
	1			1			2	1		1			2		2		1															

ZESTAWIENIE PUŁKOWNIKÓW ZWERYFIKOWANYCH WEDLE RODZAJU BRONI I WIEKU.

	69	68	67	66	65	64	63	62	61	60	59	58	57	56	55	54	53	52	51	50	49	48	47	
Piech.					2	4	3	3	2	7	9	6	8	3	12	4	9	12	6	9	9	10	5	
Artyl.																								
Jazda		1		1		1						1	1	2			1	3		2	4	2	2	
Łand.								2	2	4	2			2	2	1	4	1	2	4	6	4	3	
Wojsk. Tech.																	1	1					1	
Wojska Tab.													1	2				1					2	
W. Kol.															1								1	1
W. Lot.																								
W. Łącz.																								
Ks. Bqd.																								
K. Leg.															1						2	1	2	
K. Wet.								1	3	2	2	2	2	3	4	2	1	2	2	2	5	7	3	
K. Gosp.									1		1										1			
													1				1			2	1		1	

III.

. SZKOŁNICTWO WOJSKOWE I REGULAMINY.

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

I. Organizacja szkolnictwa wojskowego.

Plan ogólny szkolnictwa wojskowego opiera się na zasadach następujących:

1. Oficer zawodowy jako wychowawca żołnierza i jako dowódca, odpowiedzialny za krew swoich podwładnych, musi posiadać wysoką kulturę duchową i wykształcenie fachowe, giębkie i rozległe. Wojna światowa i wojna polska ukazały dobitnie potrzebę jednego i drugiego.

Dlatego oficerowie zawodowi muszą mieć wykształcenie ogólne pełne, stwierdzone przez egzamin dojrzałości lub egzamin inteligencji, oraz zawodowe wykształcenie praktyczne i teoretyczne, wymagające pracy wieloletniej. Należy zerwać z błędną tradycją, iż zawód oficera jest zawodem mniej wartościowym. Oficer zawodowy musi posiadać wykształcenie zawodowe wyższe narówni z innymi zawodami.

2. Doświadczenia wojen ostatnich dowiodły, że zgubnym jest partykularyzm poszczególnych broni; dzielące je mury obłaskie muszą być zwołone; należy doprowadzić do tego, by oficer mógł być po ewentualnem krótkiem doszkoleniu, przerzucony z jednej broni do drugiej, by znał i rozumiał wszystkie bronie. Tylko wtedy współdziałanie broni będzie zapewnionem w całej pełni.

Pierwszym krokiem w tym celu jest wspólna dla wszystkich broni i służb szkoła początkowa i zasadnicza, którą będzie Szkoła Podchorążych.

Po jej ukończeniu podchorążowie przechodzą do oficerskich Szkół poszczególnych broni.

Ogólny okres wyszkolenia oficera od złożenia egzaminu dojrzałości do uzyskania stopnia podporucznika będzie trwał 3-4 latr

Czy punkt ciężkości w kształceniu oficera będzie spoczywał na oficerskich szkołach broni, i czy nie będzie przeniesionym na szkołę początkową wspólną, przez przeznaczenie

na nią większej części ogólnego okresu wykszolenia, jest to kwestja jeszcze otwarta, której rozstrzygnięcie zależy w nie-malym stopniu od doświadczeń, czynionych właśnie w tym kie-runku przez francuskie szkolnictwo wojskowe.

3. Ażeby zostać oficerem, trzeba być przedtem żołnierzem. Dlatego przyszli oficerowie jako kadeci w szkole Podchorąż-zych muszą osiągnąć wzorowe osobiste wyćwiczenie żołnierskie; nadto na każdym stopniu swoich studjów wojskowych muszą od-być dłuższe okresy w pułkach najpierw jako szeregowi, nastę-pnie jako d-oy drużyn bojowych w stopniu podoficerskim i d-oy plutonów w stopniu podchorążych.

4. Każdy żołnierz Rzeczypospolitej musi mieć drogę otwartą do stopnia oficerskiego. Dlatego osobne kursy i szko-ły ogólnokształcące ustatwid będą szeregowym uzyskanie wykształcenia ogólnego, potrzebnego by wstąpić do Szkoły Podchorążych.

Inna jeszcze droga prowadzi szeregowego wprost do stopnia oficerskiego: czyn bohaterski. Mianowanych za walecz-ność oficerami będziemy kształcić tak, by stanęli na pozio-mie ogółu oficerów zawodowych.

5. Oficer, który ukończy oficerską szkołę broni, potrze-bować będzie w przyszłości, po paroletniej służbie w szere-gach, dalszego kształcenia, mającego sę zrobić specjalistę w pewnym kierunku.

Do tego służyć będą Szkoła Sztabu Generalnego oraz szkoły i kursy aplikacyjne poszczególnych broni i służb.

6. Niektóre służby specjalne i wojska sanitarne nie po-trzebują własnych uczelni; przyszli ich oficerowie mogą kształcić się na uniwersytetach, politechnikach w akademjach i t. p., po osiągnięciu wstępnego wykszolenia ogólnowojskowe-go; następnie przechodzić będą tylko krótkie kursa wojskowe swojej służby.

Wojsko musi zapewnić sobie uzupełnianie korpusów służb

specjalnych, uświawiając przyszłym oficerom tych służb odby-
cie studjów akademickich przez odkomenderowanie na te stu-
dja młodych oficerów i podchorążych. Obecnie odkomenderowa-
nych na studia jest 500 oficerów.

7. Wojsko kształci sobie przyszłych oficerów na koszt
Rzeczypospolitej. Wynika stąd konieczność zobowiązania każde-
go ucznia Szkół wojskowych, czy też wojskowego odkomenderowa-
nego na studia na koszt Skarbu, do odsłużenia odpowiedniej
liczby lat w wojsku. Liczbę tę lat ustalono na 3 lata za
każdy rok studjów.

8. Korpusy kadeckie mają w kształceniu przyszłych ofi-
cerów zadania pomocnicze. Nie są one szkołami ściśle wojsko-
wymi, lecz gimnazjami, dającymi chociażby wychowanie patrio-
tyczne i oficerskie i przysposabiającymi ich do służby wojskowej.
Chłopców tych nie zmusza się do służby zawodowej w wojsku,
jednakże kierunek ich wychowania zapewni niewątpliwie stały
i silny dopływ stamtąd do właściwych szkół wojskowych.

9. Rząd przedłożył Sejmowi w najbliższym czasie projekt
Ustawy o wykształceniu oficerów zawodowych, opartej na powyż-
szych zasadach i stwarzającej jako szkoły stałe: Szkołę Pod-
chorążych, Szkołę Oficerską Piechoty, Szkołę Oficerską Jazdy,
Politechnikę Wojskową, Szkołę Sztabu Generalnego, szereg szkół
i kursów aplikacyjnych, wreszcie Szkołę Ogólnokształcącą dla
podoficerów i trzy Korpusy Kadeckie.

II. Plan uzupełniającego wykształcenia oficerów.

1. Zagadnieniem równie doniosłym, jak kształcenie przy-
szłych oficerów naszego wojska, jest dokształcenie oficerów
zawodowych, już to podchorążych z obecnej służby, już to z forma-
cji wojskowych, już to wreszcie mianowanych w toku wojny pol-
skiej. To wykształcenie uzupełniające musi zapewnić obecnemu
korpusowi

a) jednolitość doktryny i jednolitość moralną

- b) wiadomości i sprawność taka, by mogli sprostać każdemu nieprzyjacielowi, jaki mógłby Rozplitej zagrozić;
- c) gruntowną znajomość służby oficera jako wychowawcy żołnierza.

2. Wojsko nasze pracuje w tym kierunku odważna i usilnie służą do tego:

- a) Wojenna Szkoła Sztabu Generalnego;
 - b) Kursy aplikacyjne i doszkalające poszczególnych broni, kursy te, trwające 2-6 miesięcy, liczą obecnie ogółem 500 oficerów.
 - c) Krótkie kursy informacyjne, trwające przeważnie 3-6 tygodni, przy Dowództwach Armji, przy Dowództwach Okręgów Generalnych oraz przy Dowództwach Dywizji. Kursy te przejdą niebawem wszyscy oficerowie naszego wojska. Nie wypełniając oświadczenia, oznajmia one zadość najbardziej palącej potrzebie.
 - d) Kursy specjalne rozmaitych broni i służb. Kursy te uzupełniają wykształcenie fachowe w pewnym określonym ściśle kierunku.
 - e) Kursy polonistyczne, mające uzupełnić narodowe wychowanie oficerów. Prowadzone są w godzinach pozasłużbowych.
- Podnieść należy ogromną intensywność tej pracy i zapewnić, że jakim nasz korpus oficerski rzuci się do niej.

Kursy dają wyniki znakomite.

Odnosnie do kursów aplikacyjnych, informacyjnych, doszkalających, zawdzięczamy to w wielkiej mierze znakomitej pracy Francuskiej Misji Wojskowej, przez którą sprzymierzona Armja Francuska dzieli się z nami ogromem swoich doświadczeń, spo-

jej wiedzy i swego geniuszu wojennego.

3. Chcąc mieć zastęp oficerów, znających gruntownie francuską metodę i doktrynę i zacieśnić jeszcze węzły, łączące nas z armją sprzymierzoną, posłaliśmy na studia wojskowe do Francji stu kilkudziesięciu oficerów. Część ich wróciła już po rocznych studiach do kraju i inni wyjechali w ich miejsce. Dochochdzą nas ze strony ich przełożonych francuskich dobre opinie o ich pracy naogół rzetelnej i pełnej zapału. Niestety stosunki walutowe zacieśniają zakres możności naszej w tym kierunku. Jednakże będziemy oficerów naszych wysyłać dalej, przynajmniej do Wyższej Szkoły Wojennej, Szkoły Aplikacyjnych oraz na krótki pobyt do Centrów Wyszkożenia.

III. Ustawa o szkoleniu oficerów rezerwy.

1. Rząd wniesie w najbliższym czasie osobną ustawę o szkoleniu oficerów rezerwy. Wytyczne jej polegają na zasadach następujących:

- a) kandydat na oficera rezerwy, podobnie jak kandydat na oficera zawodowego, powinien mieć maturę lub egzamin inteligencji, do niej zbliżony,
 - b) kandydaci ci wstępują do wojska przed terminem powołania poborowych, z dniem 1 sierpnia i pozostają 14 miesięcy pod bronią,
 - c) odbywają w tym czasie 3-miesięczne wyszkolenie rekruckie, 6-miesięczną okręgową Szkołą Podchorążych rezerwy danej broni i pięćmiesięczną służbę w szeregach, przypadającą na okres taktycznego szkolenia jednostek i manewrów jednostek większych,
 - d) są urlopowani, jako podchorążowie, odbywają ćwiczenia, po 2-3 awansują na podporuczników rezerwy.
2. Podoficerowie poddający się egzaminowi inteligencji,

doznają ułatwień w uzyskaniu stopnia oficera rezerwowego.
Okres wyszkolenia będzie dla nich skrócony.

3. Wielką rolę w wyszkoleniu ogółu inteligentnej młodzieży na oficerów rezerwy odegra powszechne przysposobienie wojskowe młodzieży, rozciągające się na wszystkie zakłady naukowe. Dążyć będziemy w ślad za Francją do tego, by młody człowiek kończący szkołę średnią, był już sprawnym żołnierzem, a kończący uniwersytet był przysposobiony na dowódcę drużyny bojowej. Młodzież nieuczęszcząca do szkół średnich i wyższych, kształcić będą organizacje harcerskie, strzeleckie i szkole pod opieką wojska.

Przysposobienie wojskowe, osiągnięte w szkole lub w organizacji będzie uprawniać do znacznego skrócenia służby w szeregach.

Realizację powyższego planu uważam za jedną z najdotkliwszych spraw, związanych z obroną Rzeczypospolitej.

Projekt odpowiedniej ustawy jest opracowany.

IV. Praca Regulaminowa.

1. Praca nad regulaminami i instrukcjami dla wojska zmierza już do ustalenia zasad i metod działania i pracy wojskowej tam, gdzie dotąd przepisów brakowało, już do zastąpienia przepisów dotychczasowych, przeważnie opartych na wzorze niemieckim, nowymi, wypracowanymi samodzielnie, ale niegdy w duchu odpowiednich przepisów francuskich, z pełnym uwzględnieniem doświadczeń wojny światowej i dwuletniej wojny polskiej, przy wybitnym współdziałaniu francuskiej Misji Wojskowej.

2. W tej chwili mamy na ukończeniu z regulaminów ogólnych Regulamin Służby Wewnętrznej /Projekt w całości prawie wydany drukiem, ostateczna redakcja w toku/ i Regulamin Służby Polowej /części projektu ogłoszone drukiem/, gotowy Regulamin

Wychowanie Fizyczne, gotowy projekt Regulaminu Szermierki na bagnety i Szkoły Grenadjers.

Z regulaminów broni mamy zupełnie gotowe projekty Regulaminu Piechoty /części ogłoszone drukiem/, Regulaminu Jazdy, Regulaminu Musztry Kompanji Karabinów Maszynowych ogłoszony drukiem, Regulamin Artylerji w przewaznej części wydany.

Można spodziewać się, że w ciągu kilku tygodni najważniejsze regulaminy będą już w ręku wojska.

IV.

UZEROJENIE ARMJI I PROGRAM PRZEMYSŁU AMUNICYJNEGO
I CHEMICZNEGO.

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

1. Ujednostajnienie uzbrojenia Armji.

Dążeniem M.S.Wojsk. jest wyeliminowanie z uzbrojenia armji różnorodności typów, która powoduje ogromne trudności organizacyjne i techniczne w dostarczaniu amunicji. W myśl uchwał, zapadłych w swoim czasie w K.U.A., postanowiono dążyć do zredukowania ilości systemów broni w armji przez ujednostajnienie broni w dywizjach piechoty i brygadach jazdy, a mianowicie piechota miała być uzbrojona w broń niem., jazda - w broń austriacką.

Uiszczeniu tych zamiarów przeszkodziły z jednej strony działania wojenne, z drugiej zaś napotkało M.S.Wojsk. ogromne trudności w nabyciu broni niemieckiej.

Uzyskanie broni z rozbrojenia Niemiec okazało się niemożliwym ze względu na klauzulę traktatu Wersalskiego.

Liczne oferty na broń w Niemczech po dłuższych pertraktacjach, gdy dochodziło do zawarcia umowy, znikwały wraz z osobą kontraktującą. Sporadycznie powtarzające się podobne wypadki nasuwały podejrzenia, iż są to umyślnie zrodzone, by przeszkodzić nabyciu wogóle broni.

Oferowana broń niemiecka w innych Państwach lub też pochodzenia niemieckiego z przewozem przez Państwa przyjaźnie dla nas usposobione, napotykała częstokroć sprzeciw ze strony związków robotniczych, które, jak miało to miejsce w jednym z Państw, statek już załadowany dla Polski, dowiedziawszy się o ładunku go, rozładowały. Były również projekty przewiezienia broni z Niemiec przez trzecie Państwo drogą morską, lecz procedura podobna okazała się niemożliwą, gdyż w dwójnasób podnosiła koszt broni.

Wszystkie te trudności zmusiły MSWojsk. do pozostawienia nadal dotychczasowego stanu uzbrojenia, to jest

- a) 11 dyw. piech. uzbrojone w broń francuską
 7 " " " " " niemiecką
 3 " " " " " austriacką

Orsz

- 23 dyw.piech. - w broń francuską
 dyw.Syberyjska - " angielską
- b) Jazda - uzbrojona w broń austr. i niem.
- c) Oddziały przeznaczone dla służby na tyłach w broń drugorzędną jak to: rosyjską, japońską, angielską, wioską i meksykańską typów nowoczesnych oraz w broń różnych systemów typu starożytnego, t.j. jednostrzelniczą.

Dopiero kredyty specjalne uzyskane przezemnie ostatnio we Francji umożliwiają przeprowadzenie programu unifikacji uzbrojenia armji, stwarzając w ten sposób dla niej trwałe i racjonalne podstawy techniczne.

Ustalony wspólnie we Francji program użycia powyższych kredytów przewiduje w zakresie uzbrojenia

- a) unifikację uzbrojenia 90 pułków piechoty i 27 pułków kawalerji wraz z odpowiednią ilością broni pomocniczych we francuską broń ręczną i maszynową,
- b) uzupełnienie materiału artyleryjskiego i unifikacja uzbrojenia 30 brygad artylerji pieszej /włączając ciężką artyl./ i artylerji konnej,
- c) stworzenie sześciomiesięcznych zapasów mobilizacyjnych
- Po dokonaniu przebrożenia, które trwać będzie w związku z możliwościami wytwórczemi fabryk francuskich przez rok 1921 i 1922, reszta istniejących w polskiej armji typów uzbrojenia stanowić będzie zapas uzupełnienny przeznaczony na uzbrojenie formacji 2 linii i formacji tyłowych.

Unifikacja uzbrojenia armji na podstawie typów broni francuskiej da nam w przyszłości olbrzymie plusy przez stworzenie dla armji obydwu Państw jednolitej bazy materialnej i technicznej.

2. Program prac amunicyjnych.

Plan rozbudowy fabryk opiera się na zasadzie samowystarczalności kraju podczas działań wojennych.

Zapotrzebowanie roczne w takich warunkach wynosi około 3.600.000 naboju armatnich rocznie, co przedstawi około 10.000 sztuk na dobę.

Zapotrzebowanie to rozłożone będzie na:

- 1) wytwórnie zasadnicze - dwie prywatne "Pocisk" i "Starachowice" i Wojskową Wytwórnnię Amunicji, które będą podług dzisiejszych planów w stanie pokryć 6-8 tysięcy na dobę.
- 2) zapas mobilizacyjny.
- 3) na zmobilizowany przemysł prywatny, który przy pomocy ze strony warsztatów amunicyjnych odciąży częściowo podstawowy przemysł amunicyjny.

Opierając się na tych zasadach plan najbliższy opiera się na następujących danych:

- 1) zapas mobilizacyjny 6 miesięczny około 1.800.000 naboju art,

- 2) produkcja pokojowa dużych wytwórni konieczna do natychmiastowego ruchu pełnego podczas wojny, lub z góry zakontraktowana rocznie po 250.000 szt. na wytwórnnię,

- 3) prace warsztatów amunicyjnych wojskowych mająca głównie na celu wyszkolenie personelu wojskowego polegające na przerabianiu materiału nieużytecznego amunicyjnego będącego pozostałością wielkiej wojny /około 4.000 wagonów/.

UWAGA: Do czasu uruchomienia Wytwórni Wojskowej pracują jako późniejsze działy też: 1) Wytwórnia Zapalników /Wojskowa/. 2) Wytwórnia Kapiszonów /Wojskowa/. 3) "Modrzejów" prasownia i obróbka /pryw./ również niektóre warsztaty amunicyjne pracować muszą na stopie zmobilizowanej.

Przypuszczalny czas rozpoczęcia produkcji:

Rok 1921 druga poizowa -
 "Pocisk" Wytwórnia Kapiszonów Wytwórnia Zapalników
 Rok 1922 -
 "Modrzejów" prasownia pocisków
 Rok 1923 -
 "Starachowice"
 Rok 1924 -
 Wojskowa Wytwórnia Amunicji.

Amunicja Karabinowa:

Wytwórnie:

- 1) Poznań - z produkcją 50.000 szt.łusek Mausera dziennie może być uruchomioną ostatecznie w powiecie 1921 r., obecnie daje 8.000 szt.dziennie. Warsztaty rekonstruuja i mogą elaborować do 100.000 szt.
- 2) Wojskowa Wytwórnia Amunicji karabinowej ma maszyny zakupione na 100.000 szt.produkcji, w pertrakcji maszyny na 200.000 produkcję, może być uruchomioną z końcem 1921 r.
- 3) "Norblin, B-cia Buch i T.Werner" - w Warszawie mogą dać po 18-20 milionów ton łusek jak i kulek, - obecnie produkcja normalna.
- 4) "Pocisk" - w Warszawie może dawać roczną obicaną produkcję 30 milionów naboł karabinowych rocznie z końcem 1921 r.
- 5) "Starachowice" mogą zacząć produkcję dopiero w 1923 roku.

Warsztaty Amunicyjne:

Warszawa - rekonstrukcja i elaboracja do 250.000 naboł dziennie, obecnie daja 100.000 szt naboł.

Kraków - daje obecnie 40-50 tysięcy rekonstruo-

wanych i elaborowanych, może dawać do 100.000 naboji dziennie.

Wyrób granatów ręcznych.

Warsztaty wojskowe wyrabiają zapalniki do granatów ówczesnych i ostrych. Zużytkowując częściowo materiały pozostałe wiony po okupantach i dorabiając brakujące części w przemyśle prywatnym.

W Warszawie produkcja może dojść do 3.000 szt. dziennie. Brak miejsca w Krakowie nie pozwala rozwinąć tej produkcji.

W Krakowie i Poznaniu są rozbierane nieużyteczne miny i pociski artyleryjskie, a z materiałów wydobytych uzbraja się granaty ręczne i wyrabia naboje górnicze dla przemysłu prywatnego.

3. Program czynności warsztatów broni i rozbudowy fabryk broni.

Sprawa wyrobu broni i amunicji w kraju nie stoi jeszcze na wysokości zadania, ponieważ tak w przemyśle prywatnym, jak w warsztatach rządowych odczuwa się niedostateczne wyposażenie w maszyny obrabiarki i w surowcowe zwłaszcza brak materiałów o odpowiednich wymiarach. W kraju więc odbywa się dotychczas tylko naprawa uszkodzonej broni i wyrób do niej części składowych o ile na to pozwalają znajdujące się tu maszyny.

Wyrób części składowych broni ręcznej palnej i maszynowej

Wyrobu części składowych masowego rodzaju ani w przemyśle prywatnym, ani w warsztatach wojskowych nie prowadzi się, ze względu na brak specjalnych maszyn, wyćwiczonego personelu i odpowiedniego materiału. Istnieje tylko wyrób części mniej skomplikowanych, t. j. śrubek, bączek, drobnych sprężyn i t. d. i uskuteczniany w miarę potrzeby przy reperacji danej broni; części więcej szacowanych jak: zamków kompletnych, celowników,

mechanizmów podających, luf, obsad i t.d. nie wyrabia się ze względu na braki wyżej wymienione.

Wyrób części do broni maszynowej, jest jeszcze więcej utrudniony, ze względu na skomplikowane formy i specjalny materiał; tej produkcji nie podejmują się narazie ani fabryki prywatne, ani warsztaty wojskowe.

Wyrabiamy jednak maszynki do ładowania taśm K.M., same taśmy z przędzy, podstawy wszelkiego rodzaju, za wyjątkiem oryginalnych niemieckich, chłodnice do K.M., wozy do K.M. i części zapasowe do nich, odrzutniki.

Reperację broni wogóle uskutecznia się w drodze zamiany uszkodzonych części składowych przez części pochodzące z rozbiórki.

Pomijając wyrób części składowych w mniejszych ilościach i reperacje drobniejsze warsztaty wojskowe /Zbrojownie i warsztaty okręgowe/ naprawiają przeciętnie do 20.000 kb. ręcznych i do 500 kb. masz. miesięcznie w nieforsownej zwykłej pracy.

W wyrobie i dostawie części składowych broni palnej ręcznej biorą udział następujące prywatne firmy:

Taśmy do K.M. Celta /3500 m./ J. Mazgajski - Warszawa

Podstawy do K.M. Schwarzlöse 7/12 /1000 szt./ "Ursus" "

Odrzutniki do naboju K.M. 08 /500 szt./ K. Konarszewski "

Ładownice taśm K.M. 08 /250 szt./ "Perkun" "

Ładownice " " " /500 szt./ "J. John" Łódź

i E. Erbe Zawiercie

Iglice i bezpieczniki do K.M. Mausers

/10.000. sztuk/ Thielmann Gostyń

Broń sieczna.

W mniejszych ilościach wyrabiają się szable i bagnety wzorów austr. i niemieckiego, oryginalne i zastępcze w warsztatach wojskowych. Z krajowych firm prywatnych dostarczają:

Szable sztuk 10.000 . . . W. Gorzkowski - Warszawa

Szable sztuk 10.000	G.Borowski - Warszawa
" "	5.000A.Mann "
" "	1.000K.Jarnuszkiewicz "
" "	15.000 "Pollmet" "
" "	3.000R.Dąbi i N.Ciężar "
Bagnety "	30.000Małopolski Związek - Kraków Przemysłu Metalowego
" "	20.000Ochotniczy Związek - Warszawa Przemysłowy

Działa i miotacze min.

W warsztatach rządowych /Zbrojowniach/ uskutecznia się obecnie naprawa dział wszystkich w W.P. posiadanych typów, z zamianą prawie wszystkich części istwiej ulegających zapsu-
ciu, z wyjątkiem tych, które wymagają maszyn specjalnych i
większych rozmiarów /prasy, mioty, dłuższe szlifiarki/. Po na-
dejściu znajdujących się w drodze miotów można będzie wyko-
nywać cakowite zamki, chociaż Zbrojownie Warszawska i Kra-
kowska już teraz nawet poczyniły na tem polu dość udane
próby /zamki do polowych dział rosyjsk. i japońskich/. Zbro-
jownia Krakowska przeprowadziła bez zarzutu adaptację lufy
Arisaka do większych łusek rosyjskich 3", wstawiając swężoną
komorę ładunkową rdzeniową. Obecnie zaś pracuje nad podzieln-
nością 155 mm. haubicy francuskiej na dwie jednostki tran-
sportowe /podwozie na lufę/, lepsze dla naszych terenów.

Hamulce dla armat francuskich 75 mm. nie mogą być na-
prawiane, ponieważ budowa ich tworzy tajemnicę rządu fran-
cuskiego i nie jest tu dokładnie znana. Inne hamulce napra-
wia się bez zarzutu, a ile na to pozwalają maszyny /na wyko-
nanie części specjalnych/.

Minomioty i granatniki jako prostsze konstrukcja są na-
prawiane z łatwością w kraju i nawet mogą być tu wyrabiane.

Naprawa przyrządów celowniczo-ptycznych pozostawia
wiele do życzenia z powodu braku prawie zupełnego maszyn i

warsztatów, odbywa się więc tylko w najprymitywniejszej formie.

Przy nieforsownym tempie pracy wykonuje się z większych prac reperacyjnych miesięcznie przeciętnie do 90 dział różnego typu i kalibru, przeszło 200 wozów artyleryjskich, około 30 miotaczy min i t.p.

Program rozbudowy fabryk broni.

Połączone kwestją jest przedewszystkiem dostarczenie wszystkim warszatom wojskowym brakujących maszyn, do czego M.S. Wojsk. dokłada wszelkich starań.

Oprócz Warszawy, Krakowa, Poznania i Przemysła ma być stworzona zbrojownia i w Brześciu, a kompletne Zakłady Uzbrojenia /warsztaty rusznikarskie i puzkarskie/ przy każdym D.O.G.

Dawna fabryka "Gerlach & Pulat" ma być przystosowana do produkcji 110 kb. Mausera dziennie /jedna 8-10 godzinna szychta/ jako rządowa fabryka broni. Potrzebny komplet maszyn jest już na miejscu. Lecz maszyny były zakupione stare, wykazują pewne braki, które muszą być usunięte, tak że do zupełnego puszczenia fabryki w ruch potrzeba jeszcze 8-10 miesięcy. Częściowo fabryka zacznie już w najbliższym czasie pracować, produkując części składowe karabinów. Obecnie rozpoczęto już wyrób iglic.

Wobec unifikacji uzbrojenia opartej na typach francuskich, prowadzone są studia nad odpowiednim adoptowaniem fabryki.

Pozatem są w toku pertraktacje o nabycie z przyznanych przez Francję kredytów jednej z fabryk francuskich i przeniesienie takowej do kraju celem stworzenia państwowej fabryki karabinów /o produkcji około 70.000 karabin. rocznie/.

Zamierzamy wyrabiać kompletne zamki do karabinów francuskich wz. 07/15, 92/16 i M. 93 - umowa na dostawę 25.000 zamków z firmą krajową "Sarmata" już zawarta. Ta sama firma

podejmuje się wyrobu kompletnych donośników do K.M. oraz odnawianie zużytych luf K.M. przez ustawienie nowego rdzenia. Bardzo pożądanem jest utworzenie w kraju warsztatów rządowych lub prywatnych do rurowania dziań /wstawianie luf rdzeniowych/. Oferty w tej sprawie nadeszły. Warsztaty te mogłyby być zaczątkiem własnej fabryki dziań w przyszłości.

W celu naprawy środków optyczno-celowniczych miały już być zakupione swego czasu warsztaty optyczne w Niemczech, lecz wrogie stanowisko rządu niemieckiego wpłynęło na zatrzymanie całego materjału. Byłoby więc bardzo pożądanem wpłynięcie czynników mierodajnych na wydanie tych warsztatów, ponieważ są one nieodzowną koniecznością ze względu na duże ilości, znajdującego się w kraju uszkodzonego materjału, a braku zupełnego warsztatu do kardynalnych reperacji /klejenie soczewek, szlifowanie dziań, dokładna rektyfikacja/.

W niedalekiej przyszłości ma powstać rządowa fabryka sprawdzianów do broni ręcznej, maszynowej, artylerji i amunicji. Program przez Ministerstwo wypracowany i komisja do studjowania projektu wyznaczona.

Kosztorys obliczony w październiku 1920 wynosi 27 milionów mkp., oraz 380.000 dolarów amerykańskich /na zakupno maszyn/. Fabryka ma zatrudniać około 200 robotników i posiadać 108 maszyn. Po uzyskaniu kredytu, sprowadzeniu maszyn z Ameryki i prowizorycznem ustaleniu fabryki w najjętzych /rekwirowanych/ pomieszczeniach, może ona być w ciągu 6-8 miesięcy uruchomiona.

Sprawozdanie Wydziału Surowców.

Wydział Surowców dla zaspokojenia potrzeb warsztatów i fabryk amunicyjnych i białej broni oraz fabryk materjałów wybuchowych musi dostarczyć następujące materjały:

Miedź elektrolityczną,

Cynk podwójnie rafinowany,
 Ołów metaliczny,
 Antymon czysty,
 Cynę mechanicznie czystą,
 Rtuć,
 Stal pociskową, szablową, narzędziową,
 Żelazo handlowe i blachę żelazną o specjalnych właści-
 wościach,
 Sierkę, kalcjonję, sole, kwasy i inne nie metale.

Normalne warunki rozwoju naszej armji mogą być osią-
 gnięte dopiero w tych warunkach, że wszystkie potrzebne do
 fabrykacji surowce można będzie znaleźć na rynku wewnętrznym.
 W tym też kierunku między innymi została skierowana działal-
 ność Wydziału Surowców, a mianowicie:

1/ Wydział robił niejednokrotne przedstawienia w Min.

Przem. i Handlu o uruchomieniu i rozszerzeniu istnie-
 jących kopalń rudy miedzianej w Z. Kieleckiej /Mie-
 dzianka i Miedziana Góra/ i urządzenie na miejscu
 elektrolizy miedzi. W kop. "Miedzianka" w roku 1919
 wydobywano rudę, lecz w niewielkiej ilości i wyrabia-
 no CuSO_4 /siarczem miedzi/. Po odpowiedniej rozbudo-
 wie i zmontowaniu elektrolizy może nastąpić w ciągu
 1-2 lat "Miedzianka" może dostarczyć około 600 tonn
 miedzi chemicznie czystej.

Kop. "Miedziana Góra" - własność rządowa - jest nie-
 czynną, i, kiedy będzie uruchomiona, jaka będzie jej wy-
 dajność - obecnie nie da się określić. Wydział przy-
 czynił się do uruchomienia jedynej w kraju Huty
 Miedzi /sposobem ogniowym/ w Poznaniu. Wielkopolska
 Huta Miedzi posiada obecnie 3 piece rafinacyjne o wy-
 dajności około 10 tonn metalu dziennie, jednak piece
 te będą mogły normalnie pracować dopiero po 6-12
 miesięcy z chwilą uruchomienia pieca szybego i kon-

wertorów do wytopienia miedziodejnych popiołów i
zuzli i otrzymaniu z tychże kamienia miedzianego
/kupferstein/.

Na cele uzbrojenia MSWojs. będzie potrzebowa prze-
ciężnie około 2000 tonn miedzi rocznie.

- 2/ Wydział udziela swego poparcia do szybszego urucho-
mienia walcowni miedzi "Głowno" w Osinach pod Łodzią,
jako jedynej walcowni skrojonej na szerszą skalę i
przystosowanej prawie wyłącznie do potrzeb MSWojsk.
Walcownia będzie uruchomiona w ciągu 4-8 miesięcy
i wydajność po jej uruchomieniu można określić na
30-50 tonn miesięcznie blachy mosiężnej. Specjalnie
dla celów wojskowych należałoby dopomóc walcowni
w nabyciu 2-3 pras do wyciskania miseczek.
- 3/ Wydział poczynił przedstawienia w M.P. i Handlu o
uruchomienie kopalni bayszocu ołowiu w Kątach pod
Chrzanowem /kopalnia zalana wodą/, gdyż o ile G.Sl.
nie będzie przyłączony do P. Polskiego, będzie to pra-
wie jedyną kopalnią ołowiu o odpowiedniej wydajności.
Głównie uruchomienie kopalni "Kąty" można oczeki-
wać nie wcześniej jak za 2-2½ lata; wydajność zaś
jej wraz z wydajnością kopalni T-wa Sosnowickiego
i Franko-Rosyjskiego może zabezpieczyć nieprzerwaną
pracę Huty Ołowianej w Trzebini z wydajnością około
4000 - 5000 tonn ołowiu czystego rocznie.
- 4/ Dla otrzymania wysokich gatunków stali i żelaza, Wy-
dział dostarcza Hutom iomu żelaznego, gdyż brak odpo-
wiedniego surowca uniemożliwia Hutom sprostać wyma-
ganiom warunków technicznych.
- 5/ Uwzględniając powyższe MSWojsk. będzie bezwzględnie
zmuszone sprowadzać z zagranicy

a) brakujące ilości miedzi elektrolitycznej

b) entymon

c) rtęć

d) pewną część materiałów nie metalicznych.

6/ Dotychczas na potrzeby armji Wydział dostarczał:

- 1) Miedź elektrolityczną z zagranicy za pośrednictwem G.U.Z.A.około 900 t.
- 2) Miedź rafinowaną z Wielkopolskiej Huty Miedzi w Poznaniu. Miedź została wytopiona z dostarczonego Hucie łomu miedziotajnegookoło 400 t.
- 3) Cynk podwójnie rafinowany z Huty Cynkowej w Trzebiniiokoło 400 t.
- 4) Cynk surowy z Hut Cynkowych w Trz. i T-wa Sosnowickiegookoło 700 t.
- 5) Ołów metaliczny z Huty Ołowianej w Trzebinii
około 300 t.
- 6) Bayszcz ołowiu dla otrzymania ołowiu metalicznego od T-wa Fr.-Rosyjskiego i T-wa Sosnowickiego w Sosnowcuokoło 1400 t.
- 7) Stal wyższych gatunków z Huty Bankowej w Dąbrowieokoło 200 t.
- 8) Żelazo o specjalnych własnościach z Huty "Staszyc" w Sosnowcuokoło 30 t.
- 9) Taśmy mosiężne z dostarczonych surowców wykonywanej firmy "Br.Henneberg" i "J.Fraget" około 60 t.
- 10) Nie metale, kwasy, sole zakupiono częściowo w fabrykach krajowych chemicznych, częściowo sprowadzono z zagranicy.

4. Program rozbudowy i produkcji wytwórni chemicznych materiałów wybuchowych i prochów.

Materiały wybuchowe.

Wobec zupełnego braku wojskowych i prywatnych wytwórni prochu i materiałów wybuchowych w kraju, MSWojsk. zmuszone, uwzględniając zapotrzebowanie na amunicję, poczynić kroki, ce-

lem uruchomienia tej gałęzi produkcji w chemicznym przemyśle prywatnym, jednocześnie jednak zostaje opracowany plan budowy Wojskowej Wytwórni prochu i materiałów wybuchowych.

Dotychczas zostały zawarte umowy z firmami krajowymi na następujących warunkach:

I. Wytwórnia barwników "BORUTA" w ZGIERZU.

Umowa została zawartą 28 lipca 1919 r.

Firma ma dostarczyć 445 tonn trotylu i 24 tonn kwasu pikrynowego.

Zamówienie jednorazowe.

Dostawa według umowy ma być rozpoczęta 1/IV.1921 r.

Firma otrzymała od rządu 2.500.000 Mk.p. zaliczki.

Cena materiałów ruchoma z uwzględnieniem 10% od kosztów własnych jako zysku firmy.

Wytwórnia kompletuje urządzenie.

II. Fabryka sztucznego jedwabiu w SOCHACZEWIE.

Umowa zawarta w styczniu r.b.

Firma ma dostarczyć proch nitrocelulozowy w ilości: 225 tonn w roku 1921 i po 600 tonn w latach następujących.

Okres trwania dostaw - 10 lat.

Dostawa według umowy ma być rozpoczęta w kwietniu r.b.

Dotychczas firma otrzymała od rządu 100.000.000 Mk.p. zaliczki.

Cena materiałów ruchoma z uwzględnieniem 10% od kosztów własnych jako zysku firmy.

Wytwórnia kompletuje urządzenia.

III. " NITRAT "

Umowa zawarta w grudniu 1920 r.

Firma ma dostarczać prochu nitrocell. i nitrogliceryn. 600 tonn rocznie, prochu czarnego 150 tonn rocznie, trotylu 600 tonn rocznie.

Okres trwania dostaw 10 lat.

Dostawa prochu nitrocelulozowego ma być rozpoczęta

w myśl umowy 1/VII.1922 r. prochu nitroglicerynowego 1/VIII.1922 r., prochu czarnego 1/VIII.1922 r. tetrylu 1/X.1922 r.

Zaliczki będą wypłacane w miarę potrzeby. Cena materiałów ruchome z uwzględnieniem 15% od kosztów własnych jako zysk firmy.

Firma pertraktuje o kupno maszyn.

IV. Tow. Zakładów Starachowickich w STARACHOWICACH.

Pertraktacje zapoczątkowane w G.U.Z.A. Firma ma produkować proch i materiały wybuchowe na pokrycie zapotrzebowania własnych warsztatów amunicyjnych /30.000.000 sztuk amunicji karabinowej i 750.000 sztuk poc. artyl. rocznie w przeciągu 10 lat./.

Ze względu na ogromne zapotrzebowanie Państwa na materiały wybuchowe dla celów wojskowych i niewielkiej stosunkowo przewidzianej produkcji wyżej wymienionych fabryk prywatnych /określenie 1/4 ogólnego zapotrzebowania wojennego bez uwzględnienia T-wa Starachowice co do wytwórczości, którego dane nie są jeszcze wiadome/ Min. Spraw Wojskowych projektuje budowę Wojskowej Wytwórni prochu i materiałów wybuchowych, któreby mogły pokryć około 50% zapotrzebowania, a więc łącznie z prywatnymi wytwórniami około 54% ogólnego zapotrzebowania wojennego. Pozostałe zatem 46% będą musiały być pokryte przez produkcję Starachowic, względnie przez powiększenie wytwórczości firm poprzednio wymienionych lub też jeszcze przez uruchomienie szeregu nowych wytwórni.

Nadmieniam, że w zapotrzebowaniu powyższym nie uwzględniono wcale potrzeb przemysłu prywatnego /górnictwo, budowa dróg, kolei i kanałów/.

Projektowana wytwórnia wojskowa ma być prowadzona na zasadach przemysłowych, a więc w przewidywaniu zysku dla Państwa.

Przewidziany czas budowy 3 lata.

Celem przeróbki nieużytecznych pocisków artyleryjskich

zainstalowane zostały warsztaty w Rydgoszczy /Osowa Góra/,
przerabiające wyprózniony z pocisków materiał.

Częściowe uruchomienie nastąpi przypuszczalnie w lutym,
całkowite zaś w maju r.b.

Przeróbka materiału wybuchowego 800 kg. dziennie.

Okres trwania robót tych przewidziany na 2-3 lata.

S U R O W C E .

Dostarczenie surowców dla wyżej wymienionych wytwórni
zapewnione jest z krajowych prywatnych fabryk na następują-
cych warunkach:

KWAS AZOTOWY I SALETRA.

I. Firma "AZOT" w BORACH.

Częściowo uruchomiona.

Umowy dotychczas nie podpisano.

Firma może dostarczać po całkowitem uruchomieniu 3000
tonn saletry sodowej lub 1800 tonn kwasu azotowego rocznie
/t.j. 6 1/2% ogólnego zapotrzebowania dla celów wojskowych/.

Wypłacono 12.000.000 mk.p. zaliczki.

Ceny ruchome z uwzględnieniem 15% kosztów własnych jako
zysk firmy.

Powyższa firma jest jedyną w kraju produkującą kwas azo-
towy z powietrza. Wobec tego, że Państwo nie może liczyć na
stałe otrzymywanie saletry z zagranicy, surowce zaś potrzebne
dla wyrobu kwasu azotowego z powietrza znajdują się w kraju
w postaci węgla, rosy, gazu ziemnego i t. p.; koniecznym jest
zainstalowanie całego szeregu fabryk kwasu azotowego z po-
wietrza, a to z jednej strony rządowej wytwórni, która by pokry-
wała zapotrzebowanie projektowanej wojskowej wytwórni prochu
i materiałów wybuchowych, z drugiej strony - szeregu fabryk
prywatnych /względnie z udziałem kapitałów Państwowych/, któ-
reby pokrywały resztę ogólnego zapotrzebowania wojskowego i
jednocześnie zaspokajały potrzeby rolnictwa i górnictwa. Spra-

wa jest tembardziej aktualną, że obecnie rząd ma możliwość nabyć zagranicą odpowiednie maszyny i urządzenia, które dałyby możliwość pokrywania około 80% całkowitego zapotrzebowania wojskowego.

II. Firma "ROMAN MAY" LUBAŃ pod POZNANIEM.

Umowa nie przewidziana.

Firma może dostarczać kwas azotowy z saletry w ilości 5400 tonn rocznie.

Produkcja kwasu azotowego zależna od dostawy saletry z zagranicy.

III. WYTWÓRNIĄ BARWNIKÓW "BORUTA" w ZGIERZU.

Umowa nie przewidziana.

Firma może dostarczać 450 tonn kwasu azotowego z saletry rocznie. Produkcja zależna od dostawy saletry z zagranicy.

K W A S S I A R K O W Y .

I. Firma "ROMAN MAY" LUBAŃ pod POZNANIEM.

Umowa nie przewidziana.

Firma może dostarczać 9600 tonn kwasu siarkowego rocznie

II. WYTWÓRNIĄ BARWNIKÓW "BORUTA" w ZGIERZU.

Umowa nie przewidziana.

Firma może dostarczyć 2700 tonn kwasu siarkowego rocznie względnie 1300 tonn oleum.

III. Firma "Dr. LOVITSCH" w TRZEBINI.

Umowa nie przewidziana.

Firma mogłaby dostarczać 20.000 tonn kwasu siarkowego, a po całkowitem uruchomieniu jeszcze 7000 tonn oleum rocznie.

F E N O L .

I. Firma "ZAGŁĘBIE".

Umowa dotychczas nie podpisana.

Zamówienie jednorazowe na 150 tonn fenolu /do kw. pikrynowego/.

Uruchomienie według umowy w sierpniu r.b.

T O L U O L I B E N Z O L .

Co do toluolu i benzolu, to ze względu na niewielkie posiadane ilości mazi pogazowej, przewiduje się produkcję powyższych materiałów z benzyny metodą D-ra EDELEANU i z ropy naftowej metodą pyrogenizacji. Departament V. Uzbrojenia zorganizował prace nad udoskonaleniem metody EDELEANU - oraz badania nad pyrogenizacją ropy naftowej.

Rafinerja nafty w Trzebini posiada urządzenie dla metody EDELEANU, z powodu jednak braku dwutlenku siarki nie jest w stanie pracować z należną wydajnością.

Firma "APOLLO" w Pressburgu ma zamiar urządzenie swoje dla metody

EDELEANU/3razy większe niż w Trzebini/ przenieść do filii swojej w Glinniku Marjampolskim, gdzie zostało już przygotowane odpowiednie pomieszczenie.

Na przewóz ten firma uzyskała już zgodę rządu Czesko-Słowackiego.

G A Z Y .

"Centralny Zakład Przeciwigazowy" - tworzący się obecnie w Zegrzu rozpoczął prace wstępne i zostanie uruchomiony w najbliższym czasie. Działalność jego w pierwszym okresie obejmie je zwózkę całego przeciwigazowego materiału, segregację i remont uszkodzonych masek i aparatów oraz wydzielenie materiału mobilizacyjnego i przechowanie go w specjalnie urządzonych składach.

Do 15 maja r.b. ma być zreperowanych około 300.000 masek co wraz z posiadanymi 150.000 masek stworzy materiał mobilizacyjny 450.000 sztuk.

Drugi okres - systematyczna reperacja oraz zaopatrzenie w materiał do Obrony ewentualnie do walki gazowej. Uruchomie-

nie nastąpi w drugiej połowie maja r.b.

Trzeci okres. W październiku b.r. uruchomienie próbnych instalacji dla fabrycznego wyrobu środków agresywnych.

Co do zaopatrzenia w chlor, fosgen i yperit - MSWojsk. poczyniło kroki celem nawiązania kontaktu z prywatnymi wytwórniami chemicznymi mogącymi w razie ewentualnej potrzeby wytwarzać powyższe materjały.

We Francji jest możliwość nabycia kompletnych instalacji dla wyrobu chloru z pośród obecnie nieczynnych wytwórni.

V.

BUDŻET, POLITYKA OSZCZĘDNOŚCIOWA, POLITYKA
. PRZEMYSŁOWA.

RZUT OKA NA ROZWÓJ GOSPODARKI BUDŻETOWEJ W 1921 r.

Rok 1921 rozpoczął się w MSWojsk. miesięcznymi budżetami. Przewidywania na dłuższy czas z powodu chwiejności cen i waluty są niemożliwe. Okresy czasu, na które się układa przewidywanie pieniężnych wydatków muszą być jaknajkrótsze. Granice ich określają warunki techniczne wykonania.

Jako minimum wybrano miesięczny okres czasu i od kilku miesięcy stosuje się uchwalanie kredytów miesięcznych.

Jednakowoż okres ten okazał się zbyt krótkim ze względu na techniczne wykonanie. Wobec tego MSWojsk. opracowuje wniosek przejścia z systemu miesięcznych kredytów na system kredytów kwartalnych.

Spekulacja rynkowa i zwyki cen skaczących już nie z miesiąca na miesiąc lecz z tygodnia na tydzień mogą podać w wątpliwość racjonalność kwartalnie uchwalonych kredytów. Z drugiej strony jednak w technicznym wykonaniu system ten pozwoli wyjednać kredyty w czas przed rozpoczęciem okresu, a w razie, gdyby życie wykazało różnicę w potrzebach, można będzie na końcu okresu wyjednać kredyty dodatkowe.

System kwartalny kredytów zamierza MSWojsk. wdrożyć rozpoczynając od II. kwartału 1921 roku.

Przez cały rok 1921 MSWojsk. przewiduje miesięczne budżety lub kwartalne, o ile te ostatnie zostaną uchwalone. Niezależnie od tego w myśl polecenia Min. Skarbu sporządza MSWojsk. preliminarz na cały rok 1921, który oczywiście wartości rzeczowej mieć nie może, służyć będzie tylko jako część składowa ogólnego planu finansowego Państwa.

Oprócz tego zostały zestawione potrzeby wojska na I. kwartał 1921 r. w myśl ogłoszonego przez Ministerstwo Skarbu prowizorium na pierwsze trzy miesiące b.r. Prowizorium to harmonizuje zupełnie z tendencją MSWojsk. do przejścia na

kwartalne kredyty i potwierdza racjonalność wniosku M.S. Wojsk.

Dane co do terminu, kiedy można przejść
na stały budżet.

Przejście na stały roczny budżet może być dokonaniem wtedy, gdy stworzone zostaną potem racjonalne podstawy, to znaczy:

- 1) będą ustalone wszystkie etaty personalne i materialne,
- 2) majątek wojskowy będzie zinwentaryzowany,
- 3) z majątku zostaną wydzielone artykuły, należące do stoków demobilizacyjnych i do zapasów mobilizacyjnych, a reszta majątku utworzy wyposażenie kadrów pokojowych armji,
- 4) wreszcie, gdy stan armji będzie doprowadzony do stopy pokojowej i ustalone zostanie rozkwaterowanie pokojowe aż do najdrobniejszych Dowództw, Oddziałów, Zakładów, Urzędów.

Rok 1921 będzie okresem, w którym wszystkie te zasadnicze podstawy budżetowe, bez których stały budżet jest nie do pomyslenia, mogą być opracowane, ustalone i wprowadzone w życie, pod warunkiem, że kroki wojenne nie będą wznowione, inaczej bowiem znowu straci się możliwość uzyskania tych podstaw racjonalnej gospodarki.

Państwo prowadziło wojnę od początku swego istnienia przy niezwykle trudnych warunkach. Rozpoczęło swe istnienie bez wojska, bez zapasów wojennych, bez pieniędzy. Ołbrzymi wysiłek administracji wojskowej przez 2 lata istnienia Państwa umożliwił wystawienie miljonowej armji i zaopatrzenie jej takie, że wojna została wygraną. Wysiłek ten nie ograniczył

się tylko na zaopatrzeniu materjalnem. Posiadamy wiele prac wstępnych organizacyjnych w kierunku ustalenia systemu gospodarki. Nie mając nic za sobą, musieliśmy wykonać pracę podwójną: narazie wprowadzić gospodarkę tymczasową i równocześnie opracowywać definitywny system. Mając do czynienia z systemem budżetowym i gospodarką niemiecką, austriacką, rosyjską, francuską, z kilku walutami, potrafilismy po 2 miesiącach istnienia Państwa ujednostajnić budżet wojskowy bez względu na dzielnice, po 4 miesiącach w lutym 1919 r. opracować tymczasowy system gospodarki wojskowej, a po 8 miesiącach od początku istnienia Państwa t.j. od 1/VII.1919 r. wprowadzić w życie jednolity system gospodarki. Dalej zdołaliśmy wyszkolić personel o tyle, że ten system gospodarki rzeczywiście jest jednolicie stosowany.

Tak samo i co do etatów prace postąpiły dużo naprzód. Inwentaryzacja jest w stadium o tyle posuniętem, że majątek państwowy został zinwentaryzowany w poszczególnych oddziałach, niema jednak jeszcze zestawień ogólnych. Dotąd nie dało się tego przeprowadzić, gdyż defenzywy i ofenzywy w krótkim czasie zasadniczo zmieniały stan majątku. W razie, jeżeli pokój się utrwali można przypuścić, że w roku 1921 będą opracowane i ustalone wszystkie podane wyżej postulaty umożliwiające zestawienie stałego, racjonalnego budżetu rocznego.

Opracowanie budżetu na rok 1922 winno się rozpocząć najpóźniej 1 lipca b.r. Do tego czasu etaty i daty inwentaryzacyjne nie będą jeszcze ustalone. Przewiduję więc z góry:

- 1) albo zestawienie racjonalnego budżetu na rok 1922 ze znacznem opóźnieniem,
 - 2) albo też zestawienie wczas przewidywań na 1922 rok.
- Nie będą one mieć jeszcze charakteru podstawowego

stałego budżetu, z którym następnie się porównuje budżety następne i ustala tylko różnice.

Wreszcie przejście do stałego budżetu zależy znacznie a może i przede wszystkim od tego, czy spekulacja rynkowa będzie opanowana i uniemożliwiona, w przeciwnym razie wogóle problem rocznych budżetów upadnie siłą faktów.

Dlatego więc ostrożniej będzie przewidzieć stały podstawowy wojskowy budżet od roku 1923, a na rok 1922 przewidzieć budżet tak zestawiony, jak okoliczności na to pozwolą, oczywiście rocznie. Racjonalność zestawienia będzie zależała od terminu, jaki MSWojsk. będzie postawiony przez Min. Skarbu. Im termin ten będzie dalszy, tem racjonalniejszy budżet się zestawi.

Na rok 1922 przewiduje MSWojsk. oprócz tego zmiany co do sposobu pobierania i wydatkowania pieniędzy. Odnośne prace ramowe są w opracowaniu. Po ich uzgodnieniu z Min. Skarbu i N.I.K.P., będą wprowadzone w życie.

Program polityki oszczędnościowej armji.

Program polityki oszczędnościowej rozpada się na 3 grupy.

1) Pierwszą stanowi racjonalne postawienie gospodarki wojskowej i obsady fachowej jednostek gospodarczych.

2) Drugą powołanie do życia energicznej i racjonalnej kontroli nad gospodarką.

3) Trzecią stanowi racjonalne przeprowadzenie wykonania budżetu.

Przedewszystkiem zaznaczyć muszę, iż spekulacja rynkowa powoduje tak znaczne i szybkie wzrosty cen, że oszczędności uzyskane na demobilizacji są przewyższane przez drożyznę artykułów, wobec czego budżet wojskowy ulega ciągle wzrostowi.

Postawiłem sobie w swoim czasie za cel wygranie wyścigu między demobilizacją a drożyzną. Obecnie stwierdzić muszę, iż wyścig ten przegrałem. Ponieważ budżet wojskowy w położeniu zawiera wydatki na zaprowiantowanie, a następnie na potrzeby, które wciąż wzrastają ze zmianą mnożników, zależnych również przedewszystkiem od wzrostu cen artykułów żywnościowych, czuję się w obowiązku zaznaczyć, że najwięcej palącą kwestją, która najsilniej oddziałać może na obniżenie budżetu wojskowego, jest opóźnienie spekulacji rynkowej i przedewszystkiem spekulacji na artykułach żywnościowych.

Sprawa ta zależy od ogólnej polityki oszczędnościowej Państwa, a więc przedewszystkiem dotyczy resortu M. Skarbu. Poruszam ją tylko dlatego, aby zaznaczyć, że najwyższy wysiłek w oszczędnościowej polityce wojskowej, ograniczenie się wyłącznie do vegetacji nie spowoduje obniżenia wydatków wojskowych, o ile Państwo nie wkroczy stanowczo i nasyłkiem i nie opóźni spekulacji rynkowej. Przechodzę do pierwszego punktu programu polityki oszczędnościowej.

Niezależnie od oszczędności przy wykonywaniu budżetu, należy przedewszystkiem zapewnić kontroli nad gospodarką możność postępowania krok w krok za skutecznymi wydatkami. Wtedy dopiero można być należytem i w krótkim czasie zorientowanym gdzie i w jakiej mierze oszczędności można zastosować.

Kontrola narazie nie nędaże za postępowaniem wydatków.

Dlatego MSWojsk. prowadzi gorączkową akcją:

- 1) w zakresie szkolenia personelu gospodarczego celem należytego obsadzenia jednostek gospodarczych fachowcami siłami. To spowoduje terminowe składanie rachunków.
- 2) W dokompletowaniu personelu likwidacji rachunków

aby wgląd w przedkładane rozrachunki był jaknajszybszy, a więc było możliwie jaknajszybsze wkroczenie.

3) W uruchomieniu lotnej kontroli gosp. pieniężnej o działalności wzmożonej; zadaniem jej jest czuwanie nad terminowym rozliczeniem się, pouczanie co do oszczędności, wgląd w gospodarkę na miejscu dokonania, tak, aby każda jednostka gospodarcza co najmniej raz na trzy miesiące mogła być wizytowana.

Są to podstawy dla polityki oszczędnościowej, które jako obecnie najaktualniejsze, wprowadzać w życie z całą stanowczością i energią. Bez tych podstaw racjonalna polityka oszczędnościowa jest nie do pomyślenia.

Dla przyspieszenia rozrachunku zostały wydane zarządzenia ułatwiające zestawienie zaległych rachunków i ich likwidację, wogóle rozciągnięto nad powyższymi sprawami troskliwą opiekę, mając na widoku stworzenie podstaw dla polityki oszczędnościowej.

Co do rozrachunków wogóle, znajduje się M.S. Wojsk. w stosunkowo dobrych warunkach, gdyż rozrachunek z pierwszego okresu budżetowego (pierwsze półrocze 1919) jest dokonany w 70%, z czego 50% znajduje się już w N.I.K.P. Rozrachunek następnego okresu budżetowego wynosi już 24%.

Rachunki Głównej Kasy Wojskowej w marcu b.r. będą a jour.

Chcąc uzyskać możliwość porównawczego przeglądu wymienionych prac, należy porównać je ze stanem rzeczy w innych państwach, mających już starą i dobrze zorganizowaną gospodarkę. N.p. we Francji rozrachunek wydatków wojskowych dochodzi obecnie do roku 1917, a więc jest dokonywany z 3-letnim opóźnieniem.

A żeby powyższe daty dokładniej określiły stan faktycz-

ny, muszę zwrócić uwagę Panów, że Francja od listopada 1918 nie prowadzi wojny i przeszło 2 lata pracuje nad rozrachunkiem przy normalnych warunkach działania, posiadając się licznym, wyszkolonym personelem, podczas gdy Polska uzyskała wyżej przytoczony stan rozrachunku w okresie trwania działań wojennych, nie posiadając ani starej dawno ustalonej gospodarki, ani dostatecznego i odpowiednio wyszkolonego personelu.

Oprócz likwidacji rachunków i kontroli lotnej, mającej na celu czuwanie nad gospodarką pieniężną, uruchamia się obecnie kontrolę ogólnej administracji wojskowej, mającej zadanie czuwania nad racjonalnością stosowanego systemu i kontrolowanie stanu gospodarki w każdym resorcie wojskowym.

Kontrola ta, prowadzona przez nieliczną grupę wybitnych jednostek, stanowiących t.zw. Korpus kontrolerów, z mego ramienia działający, narazie w liczbie kilkunastu a za parę lat najwyżej 50, zapewni racjonalność wykonania budżetu z jednej strony, a więc najskuteczniejsze zastosowanie polityki oszczędnościowej z drugiej strony zapewni mi możliwość pełnej odpowiedzialności za budżet wojskowy i jego wykonanie.

W sprawie sytuacji budżetowej wojska i kontroli wojskowej nadeszła opinię Generał CHAPPUIS z Misji Francuskiej. Generał ten przysłany został na moją prośbę przez Rząd Francuski dla zorganizowania kontroli wojskowej i racjonalnego postawienia gospodarki. Jest to rzeczoznawca, zdanie którego jest nadzwyczaj cenne. Opinia ta została przesłana do wiadomości Komisji Skarbowo-Budżetowej i Wojskowej.

Opinia tego zasłużonego Generała stwierdza, że dotychczasowa działalność MSWojsk. oraz rozwój budżetu i gospodarki wojskowej nie mogły inaczej postępować, a nawet, że lepszych

rezultatów niż osiągnięto, nie dałoby się uzyskać.

Przystępuje do omówienia polityki oszczędnościowej w zakresie wykonania budżetu.

Omówione już wpiery zredukowanie stanu liczebnego armji do potrzeb pokojowych, przeprowadzenie zasady 2 letniej służby wojskowej, powszechnego przygotowanie wojskowego w szkole średniej, łącznie z przewidzianą redukcją personelu admini- stracyjnego i przejściem do gospodarki wojskowej w ścisłych ramach budżetowych, pozwalają przypuszczać, że administracja wojskowa wejdzie bezwzględnie w okres oszczędnościowy, oczywiście w granicach dopuszczalnych, bez ujemy dla bitności armji i koniecznych dla utrzymania stałego pogotowia obronnego.

W ocenie potrzeb naszej armji zechce jednak Wysoki Sejm wziąć pod uwagę, że nie można stosować do niej tej samej miary jak do innych armji, mających tradycję lat dziesiątek a nawet i wieków za sobą. W samej istocie dorywczej i gorączkowej konstrukcji miljonowej armji, powstałej z niczego a zmuszonej koniecznością do natychmiastowej akcji na kilku frontach leży, że konstrukcja administracji tej armji nie może być doskonałą, że obok wybitnych cech wartościowych, posiadać musi również pewne nieuniknione błędy organiczne.

Jak w każdym gospodarstwie, czy to społecznem czy też prywatnem, a nawet w najmniejszej zagrodzie chłopskiej, niemożliwą jest rzeczą równocześnie prowadzić obronę i planowo organizować się, mając pałący dach nad głową, tem trudniej da się pomyśleć w organizmie tak wielostronnem i skomplikowanem jakim jest armja.

Zważyć również musimy, że armja nie jest czemś oderwanem lecz żywołą częścią organizmu Polskiego, wraz z jego najwyższymi zaletami, ale też i z pewnymi wadami, że przeto wszystkie niedomagania naszego ogólnego życia gospodarczego z natury rzeczy przejawiać się muszą równie i w armji. Są one tu jedy-

nie wyrazistsze, jako że armja zawsze cieszy się największym zainteresowaniem ogółu społeczeństwa.

Obecnie, przechodząc po dwuletniej wojnie w okres pokojowy, czyni się wszelkie przygotowania do przebudowy gospodarczej w armji, do stworzenia stałych i pokojowych zasad administracyjnych, skoordynowanych z potrzebami Państwa i jego obywateli.

Nie można się jednak ludzi by pracy tej dokonać można z dnia na dzień. Nawet armje stare, jak francuska, mające cały aparat pokojowy z dawien dawna zorganizowany i ustalony, plan demobilizacyjny opracowany już dawno przed wojną, nie zdołały tego tak szybko uczynić, jakby to było pożądanem. Rzecz prosta, że Armja Polska znajduje się w tem trudniejszej sytuacji.

Wysiłek wielkiej wojny światowej przerósł miarę wszystkiego na co się było przygotowanym - u nas zaś przygotowanie całe polegało wszak jedynie na zapale patriotycznym obywatelstwa - na zapale który pozwolił pokonać najeźdźcy, nie wystarcza jednak dla zbudowania organizacji i administracji wojskowej.

Trzeba budować konsekwentnie, lata całe z mroźną wytrwałością, poświęceniem wielkiem niemniejszym wysiłkiem. Tu apelować muszę w imieniu zwycięskiej armji do społeczeństwa i Wysokiego Sejmu i prosić o mniej doraźną krytykę a wiele poparcia i współpracy z tą armją. Różnorodny element wojskowy mający z natury rzeczy wiele jeszcze tradycji administracyjnych i rutyny dawnych państw zaborczych, wymaga nieodzownie najgorętszej opieki i poparcia całego społeczeństwa, by w wspólnym wysiłku stworzyć zdrowe jądro polskiej narodowej armji.

Redukacja personelu administracyjnego, nastąpi z natury

rzeczy po dokonanej demobilizacji i dokonaniu szeregu prac przygotowawczych, koniecznych dla ujednostajnienia gospodarki ustalenia nomenklatury we wszystkich dziedzinach technicznej i gospodarczej służby wojskowej i stworzenia stałych przepisów administracyjnych. Wzorując się w tej pracy na doświadczeniu armji sprzymierzonych, niemniej jednak nie samo bodaj spolszczenie tych przepisów i dostosowanie do specyficznych potrzeb Polski, potrzeba czasu i spokoju. Nie mogą tu pominąć milczeniem faktu, że w służbie gospodarczej wojskowej brak zwyczaj 50% etatowo nieodzownego personelu oficerskiego, zastępowanego dotychczas przez dorywczo z grona oficerów liniowych wybrane jednostki lub przez podoficerów. Braki te usunięte być muszą w celu doprowadzenia administracji do stanu dobrej sprawności.

Pomimo to idziemy w reorganizacji w kierunku zmniejszenia personelu. Zwrócić się intensywnie i celowe uskutecznienie tego zamierzenia.

Jedną z tych czynności to likwidacja G.U.Z.A. Część personelu G.U.Z.Y. z powodu swej wybitnej wartości fachowej przejętą zostanie w myśl uchwały W. Sejm w skład personelu MSWojsk. i niższych władz wojskowych, nie związką to jednak etatowego personelu administracyjnego, który z powodu będącej w toku demobilizacji ulegnie znacznej redukcji.

Zakupy zagraniczne, niestety jeszcze nieodzowne z powodu braku surowców w kraju i sił rozwiniętego rodzimego przemysłu wojennego, poleciłbym obecnie w porozumieniu z Panem Ministrem Skarbu zorganizować na nowych zasadach komercyjnych, zapowiadających większą sprawność i większą ekonomję tej dziedziny gospodarki wojskowej.

Istniejące dotychczas wojskowe Misje zakupów zagranicą, będą zwinione. W Rzymie zostały one już zwinione, zaś Misje

Wiedeńska i Paryska są w toku likwidacji. Misja w Paryżu niegdy redukcji i posiada obecnie tylko 1/5 dawnego personelu. Dalsze reorganizacje w toku. Zredukowana Misja Paryska będzie musiała poprosić ze względu na wykorzystanie świeżo uzyskanych przezemie kredytów francuskich.

Zapotrzymanie armji przez zakup w kraju pozostawia niestety jeszcze bardzo wiele do życzenia. Obowiązujące ustawy i rozporządzenia okazały się niewystarczającymi dla zapewnienia armji wyżywienia, umundurowania i ekwipunku w dostarczanej ilości.

W rzeczywistości żołnierz nasz jest gorzej odżywianym niż nim był żołnierz francuski, niemiecki, austrijski podczas wojny. Nie mówiąc już o angielskim i amerykańskim. Żołnierz nasz otrzymuje mniej mięsa mniej tauszoza i nie otrzymuje wcale wina, piwa i innych dodatków. A jednak warunki boju były niemniej ciężkie, częstokroć wiele trudniejsze niż w innych armjach. Mimo tej mniejszej racji żywnościowej wyżywienie żołnierza było i jest drogiem, ponieważ ustawy obowiązujące nie zabezpieczyły dla żołnierza od samego początku 2-letniej wojny dostatecznej ilości wyżywienia po cenie kontyngentowej. Częstokroć gdy władze administracyjne zawiodą, musiano się żywność, w ostatniej chwili kupować na rynku krajowym po cenach dziennych lub też na rynku zagranicznym. Żołnierz jeść musi i odzianym być musi.

Gdy się zważy rosnące z dnia na dzień ceny artykułów pierwszej potrzeby być może, że oszczędność budżetowa na wydatki wojskowe nie wyrazi się mimo wielkiego zredukowania stanu liczebnego armji w samym koszcie utrzymania tejże, za to wystąpi ona tem wyraziściej w porównaniu odsetkowym z wydatkami ogólnopństwowymi.

I tu znów apelować muszę do W. Sejmu prosząc o apel do

spoleczeństwa, by przez racjonalną rozbudowę gospodarki rolnej i przemysłowej, dostarczyć wojsku po cenach obywatelskich wszystkiego, co mu potrzebne w dostatecznej ilości.

Zarząd wojskowy poczyni wszelkie starania, by poprzez inicjatywę prywatną w rozbudowie przemysłu i rolnictwa, czyni to już obecnie, udzielając rolnictwu zbędnych koni i wozów, oddając przemysłowi z demobilu wszystko co wojsku jest zbędnem, popierając nowopowstające fabryki broni, amunicji, przetworów chemicznych i t. p. i t. p.

Poleciom również likwidację tych zakładów wojskowych, które z konieczności podczas operacji wojennych powstały i utrzymywane być musiały, obecnie zaś celem usunięcia etatyzmu oddane będą w rękę wydanego już przezemnie zarządzenia władzom cywilnym i inicjatywie prywatnej.

Dla dokonania repartycji zdemobilizowanego materiału wojskowego, powołanym został Międzyministerjalny Komitet Demobilizacyjny, w którego skład wchodzi przedstawiciele wszystkich resortowych Ministerstw, oraz przedstawiciele rolnictwa. Współudział tych czynników b. pożądanym, wydał bardzo konkretne rezultaty; ustalono już dotychczas i rozpoczęto prace oddawcze koni i wozów. Prace te są w pełnym toku, około przeszło 30.000 koni jest już w posiadaniu rolników. Oddawanie wozów i materiału taborowego w największej składnicy w Turnowie jest rozpoczęte. Ustalono też sposób oddawania zbędnego materiału samochodów, a pozostaje jeszcze powzięcie decyzji co do sposobu oddawania reszty materiału wojskowego, co również już przygotowano i w najbliższych dniach nastąpi.

Jesteśmy obecnie w trakcie demobilizacji. Demobilizacja zainicjowana i połączona z tem demobilizacja materiałowa pochłaniają znaczną sumę pracy wszystkich instancji wojskowych od najwyższych do najniższych włącznie tem więcej, że demobilizacja

cja ta musi iść równorzędnie z tworzeniem przewidzianych uchwałą Rady Ministrów z dnia 9/XII.1920 r. zapasów nieod-
zownych dla podtrzymania pogotowia obronnego.

Sumienny i skrętny wybór wszystkiego co tylko w woj-
sku da się jeszcze użyć dla uzbrojenia zaozierza, wymaga
wiele pracy. Ponieważ jednak personel oficerski z powodu
równoczesnego zwolnienia akademików i starszych roczników
znacząco zredukowanym został przeto z natury rzeczy nie
można prac reorganizacyjnych chwilowo prowadzić w tym
szybkim tempie jak to nastąpi po ukończeniu demobilizacji.

Przygotowanie pogotowia obronnego, przeprowadzone jest
przy zużyciu wszystkiego co armja posiada dla tego celu.
Niemniej jednak potrzebne jest znaczne uzupełnienie w dro-
dze zakupów zagranicznych w ramach kredytów przyznanych
przez Radę Ministrów uchwałą z dnia 9/XII.1920 r. Tu pod-
kreślić jedynie że dziś nie podwójnie lub kilkakrotnie daje,
kto szybko daje. Każde przesunięte terminów zakupu brakują-
cego a niezbędnego materiału mundurowego, ekwipunku lotnicze-
go, kolejowego i t.p. powoduje znaczne podrozenie tych mater-
jałów. Szybka decyzja i szybkie działanie, są w tej mierze
pierwszej wagi czynnikami.

Nierazie stwierdzić muszę, że do chwili obecnej ani gro-
sza z tych kredytów nie otrzymaliśmy. Pogotowie mobilizacyjne
armji nie posunęło się więc od jesieni ani o krok naprzód
poza uporządkowanie i posegregowanie zapasów posiadanych
w końcu wojny.

Uwagi dotyczące przemysłu wojennego.

W dziedzinie przemysłu wojennego ustuliem zasadę, że
wojsko nie jest producentem. Zapotrzebowania armji winna po-
krywać do maksymalnych możliwie granic produkcja prywatna,

rozporządzająca całym rozpadem sobie winaciwej inicjatywy. W myśl tej zasady znaczna część wytwórni, pracująca obecnie pod naciskiem konieczności wojennych w zarządzie wojskowym zostanie oddana lub zwrócona produkcji prywatnej. Dotyczy to w szczególności zakładów pracujących na zaopatrzenie dzisiaj: taborowego, samochodowego, gospodarczego i budownictwa i to w pierwszym rzędzie tych, które pod zarząd wojskowy przeszły drogą rekwizycji tamujących ich normalną produkcją.

Oddawanie rozpocznie się w początkach marca i obejmie gros wyznaczonych zakładów do końca czerwca b. r. Po szczegóły nie jednak wytwórnie będą musiały, ze względów technicznych, pozostać w administracji wojskowej znacznie dłużej.

Niektóre zakłady nie zostaną w ogóle oddane produkcji cywilnej. Zostaną zatrzymane w rękach wojska.

Część tych zakładów należy organizacyjnie do składu naszej siły zbrojnej. Bez nich byłoby uniemożliwionem szybkie uruchomienie oddziałów w czasie mobilizacji.

Reszta zakładów jest nam potrzebna, by zapewnić Państwu posiadanie doświadczalni fabrycznych dla wyrobienia wynalazków technicznych i opracowania metod produkcji, pomysłów jako niespodzianki wojny, a ponadto dla wypełnienia luk, których inicjatywa prywatna wypełnić nie zechce.

Owa szczupła ilość własnych wytwórni potrzebna jest nam nadto, by wyszkolić dostateczną ilość specjalistów poborowych potrzebnych armji na wypadek mobilizacji. Połączenie wykształcenia fachowego z wychowaniem wojskowym, może być przeprowadzone jedynie w wytwórniach wojskowych, których organizacja zostanie do tego celu specjalnie nagięta.

Część poborowych odpowiednio wielka do zapotrzebowania armji na specjalistów odbywać będzie swą służbę wojskową po wyszkoleniu rekrucikiem jako uczniowie i robotnicy fabryk woj-

skowych pod kierunkiem majstrów wojskowych.

Do kierownictwa fachowego i do personelu instruktor-
skiego technicznego byaby nadal dopuszczane siły cywilne.
Normy stosowane do pracowników cywilnych w okresie przejściow-
ym nie ulegną zmianie.

Nie zduję się, ażeby okres przejściowy mógł być krótkim
lub istnym. Sądzę jednak, że przewycięzenie go jest koniecz-
nym dla dwóch doniosłych celów:

- 1) Dla możliwie najlepszego wykorzystania czasu służby
poborowych.
- 2) Dla zabezpieczenia armji pokrycia choćby części jej
zapotrzebowania produkcją szczególnie pewną i regu-
larną bez angażowania jej w walkę między pracą a
kapitałem, jedynie na podstawie obywatelskiego obo-
wiązku służby żołnierskiej.

Ponadto produkcja fabryk wojskowych daje pewne elementy
kontroli wobec zmiennego rynku, przy którym wszystkie inne
sprawdziany zawiodły, oddając Państwo na łup niesumiennej
niekiedy spekulacji.

WOJSKOWE FABRYKI PRZEZNACZONE DO ZLIKWIDOWANIA.

Departament I.

Sekcja Wojsk Taborowych:

Wojskowa fabryka wozów

" " " Kielce

" " " Przemyśl

Zbiornica taborowa MSWojsk. i warszt. Warszawa-Praga

Gł. Zbiornica Tab. MSWojsk. w Tarnowie.

Departament II.

Sekcja Wojsk Kolejowych:

Warsztaty kolejowe Poznań

Warsztaty kolejowe wojskowe Nr. 2 Jędrzejów

" " Jabłonna

" " Poznań

Warsztaty przy Parku Wojsk. Kol. Kraków

Natomiast powstanie fabryka w Nadbrzeżu.

Sekcja Wojsk Łączności:

Oddział Elektryczny, techn. Poznań

(.) Centralne warszt. Radjotel. MSWojsk. Warszawa-Mokotów

(.) " " Telegr. MSWojsk. Warszawa-Chmielna

(.) Warsztaty kabli. Warszawa-Zytnia

Warsztaty mechan. Komp. Telegr. Poznań

(.) zorganizowane będą w jeden zakład reparacyjny w Warszawie.

Sekcja Wojsk Samochodowych:

Fabryka wyrobów gumowych Poznań

Autowarsztaty Wojskowe Brześć Litewski

Warsztaty Samochod. Częstochowa

Autowarsztaty MSWojsk. Warszawa-Smolna

Samochodowe warsztaty reper. Kanke i Wenige Grudziądz

Parowy Zakład wulkanizacyjny - Ness - Grudziądz

Wielkopolska fabryka samochodów Dta. Brzeski-Poznań

Autocentrales - Grudziądz.

Departament V.

Sekcje broni:

Wytwórnia patronów górniczych na Batowiosch w Krakowie.

Warsztaty artyl. Lwów

Zbrojownia Wojsk Polskich Lwów

Departament VI.

Warsztaty Roentg. W. P. Warszawa

Wytwórnia środków opatrunkowych Poznań

" przetworów farmaceutycznych Poznań

Departement VII.

Dział umundurowania i ekwipunku:

Fabryka kraw. małopolek. Lwów

Szwalnica polska Zw. Niewiast Lwów

Zakład wych. stow. pracy kobiet Lwów

Szwalnica tow. Św. Józefa Lwów

Sp. wyrobów konfekcji kob. i dziec. Lwów

Zakład naprawy butów Lwów

Pierwsze Gal. Tow. dostawy rękodł. dla armji Lwów

Galiczyjska fabryka obuwia T.A. Lwów

Pracownia czapek Jan Wittman Lwów

Gerbarnia "Rogowski" Poznań

Dział żywnościowy:

Piekarnia parowa "Józef Müller" Wadowice

Nowy Lwowski młyn parowy Akselbrat Lwów

Młyn elektryczny Mozes Zytnicki Łódź

" " Gustaw Fryc Łódź

Młyn parowy "Marja Helena" Lwów

Fabryka konserw Z. Rukker Lwów

Parowa fabryka cukierków i marmel. W. Zimand

Ska Fabryka chleba "Merkury" Lwów

Dział naprawy kuchen i pieców polowych:

Warsztaty reper. stol. w Toruniu

" i magazyny kuchen i kotłów W.P. Lwów

Wojskowa fabryka woliny w Brześciu

Departement VIII.

Tartak wojskowy w Dorohusku

" " i fabryka wełny drzewnej w Przemysłu

Warszt. stolarski przy Kom. Kwat. Aleksandrów

Tartak państwowy Kielce
Fabryka beczek w Suwałkach
Tartak Zarz. Bud. Wojsk. w Suwałkach
" " " " w Lidzie
Cegielnia IV. Armji w Brześciu
Wapniarnia V. Armji w Krosowie
Fabryka płytek do krycia dachu
Huta szkła w Łódkwi.

VI.

REORGANIZACJA ODDZIAŁU II.
UDZIAŁ OFICERÓW W ŻYCIU POLITYCZNYM
UKŁADY WOJSKOWE.

I.

Charakter służby Oddz. II. ulega i ulegnie zasadniczej zmianie z chwilą przeprowadzenia ostatecznej reorganizacji tego działu służby, tak ogromnie dla siły zbrojnej Państwa ważnej.

Rezultaty, jakie w czasie dwu lat wojny wojskowa służba defenzywna osiągnęła, są bardzo poważne i z całym naciskiem podkreślić trzeba, iż dzięki jej funkcjonowaniu można było w bardzo wielu wypadkach i momentach niezwykle ciężkich i poważnych, uchronić armję przed szpiegostwem, sabotażem i zamachami elementów wrogich państwowości.

Niemniej zdając sobie sprawę z braków tego działu służby wojskowej, uznao MSWojsk. konieczność reorganizacji jej w kierunku ograniczenia kompetencji Oddziału II. Sztabu MSWojsk. Wydz. II. Sztabu i jego organów do właściwych ram wywiadu informacyjnego, nie zaś do wykonywania funkcji organów bezpieczeństwa jak również w kierunku należytego fachowego wykształcenia tak oficerów informacyjnych, jak funkcjonariuszy tej służby.

Reorganizacja służby Oddz. II. usunie wszelkie te braki, niedomagania i nieporozumienia, dotychczas w prowadzeniu jej prac napotymane.

Służba ta wymaga specjalnego przygotowania fachowego i indywidualnych zdolności.

Zgodnie z wydanymi i znajdującymi się w opracowaniu rozkazami reorganizacyjnymi w zakresie służby defenzywniej, zadania jej ograniczyłem do przeciwdziałania szpiegostwu, uprawnienemu przez i na rzecz państw obcych drogą kontr-wywiadu, do zapobiegania sabotażom, do zwalczania propagandy wyrotowej w szeregach armji, do zabezpieczenia tajemnic wojskowych i organizowania prac paraliżujących i uniemożliwiających działalność szpiegowską, zdradę stanu lub propagandę wrogą armji.

Metody i środki, jakimi służba defenzywna może się posługiwać, zostały ograniczone do wywiadu.

Wszelka ingerencja bezpośrednia organów defenzywnych, zwłaszcza w stosunku do osób cywilnych, niepodlegających sądom wojskowym, została zabroniona.

Wojskowe organa defenzywne nie są i nie będą uprawnione do samodzielnego dokonywania rewizji, sekwestru lub aresztu

Przysługiwać im będą ^{jedynie/} te prawa i obowiązki, jakie przewiduje wojskowy regulamin służby wewnętrznej dla oficerów i szeregowych, pełniących służbę wartowniczą.

Wojskowe organa defenzywne w wypadkach konieczności interwencji i ingerencji egzekutywnej zgodnie z zasadami prawa będą działać jedynie na zasadzie porozumienia i współdziałania z kompetentnymi władzami cywilnymi.

II.

/Ustawy, zakazujące oficerom udziału w życiu politycznym/.

W sprawie zakazu oficerom i żołnierzom czynnego udziału w wystąpieniach politycznych i należeniu do stronnictw politycznych obowiązują następujący Rozkaz Ministerstwa Spraw Wojskowych /1588. Dziennik Rozk. Wojsk. Nr. 50 z dn. 8 maja 1919 r. /:

"Zgodnie z rozkazem Naczelnego Wodza z dn. 7 grudnia 1918 r. Wojsko stać winno poza fluktuacją życia politycznego".

Wojskowi zarówno oficerowie jak i szeregowi nie mają prawa czynnego udziału w wystąpieniach politycznych i należeniu do jakichkolwiek bądź związków i stronnictw politycznych.

Winni przekroczenia tego zakazu mają być pociągani wrazie przyjmowania udziału w organizacjach politycznych, przez Państwo uznanych do odpowiedzialności dyscyplinarnej zgodnie z § 1. dyscypl. przepisów karnych dla armji polskiej, a wrazie należeniu do związków politycznych występujących - do odpowiedzialności sądowej na zasadzie p. 2. rozkazu z

z dnia 10 marca 1919 r./Dziennik Rozk.Wojsk.Nr.30 z 1919 r.
par.966/."

Niemniej i obowiązujący regulamin służby wewnętrznej
jak i opracowany projekt ustala następujące w tym kierunku
zasady:

W życiu politycznym żołnierz, pozostający w służbie czyn-
nej, nie może brać udziału, nie może należeć do partji poli-
tycznej, ani nie posiada czynnego prawa wyborczego.

Żołnierz służby czynnej nie może być wybranym do żadnych
władz gminnych, ani lokalnych; może być natomiast obrany do
Sejmu, postawić jednak swą kandydaturę lub zgodzić się na jej
postawienie może jedynie na podstawie pozwolenia MSWojsk.

Żołnierzowi służby czynnej nie wolno należeć do żadnych
stowarzyszeń, związków ani zrzeszeń, które mają jakikolwiek
charakter polityczny.

Jeśli chce należeć do związku lub stowarzyszeń, które nie
mają charakteru politycznego, powinien uzyskać pozwolenie
D.O.G. lub władzy wyższej.

D.O.Gen. lub MSWojsk. ogłasza wykaz tych stowarzyszeń, do
których wolno żołnierzowi należeć.

Żołnierze w czasie służby czynnej ani też żołnierze
w czasie służby nieczynnej w mundurze nie wolno uczestniczyć
w zebraniach politycznych lub społecznych, ani też w manife-
stacjach politycznych, urządzonych przez kogokolwiek poza na-
czelnymi władzami państwowymi - w ostatnim wypadku występuje
łącznie ze swoim oddziałem lub, jeśli ma na to pozwolenie swej
władzy.

Do brania udziału w manifestacjach narodowych może udzie-
lić pozwolenia D-ca pułku lub samodzielnego baonu.

III.

/System konwencji militarnych/.

Polska pod względem swych granic państwowych była

zawsze, jest i pozostanie na przyszłość w warunkach najcięższych bodaj ze wszystkich państw europejskich.

Wschodnie granice Polski nie znajdują naturalnego oparcia na północy i na południu o morze, dzięki powstaniu nowych państw na jej przeciwległych krańcach. Na północy republiki Bałtyckie, Litwa i Estonia, na południu odrodzona w swych wielkich granicach Rumunia, będąc naszymi bezpośrednimi sąsiadami, przedłużają i uzupełniają dawną prestepedią linię polskich granic. Państwa te, dążąc do zachowania swej niepodległości, naturalnym biegiem rzeczy mają wspólne z nami interesy obrony swych granic przed możliwym najazdem, są jednak same w sobie za słabe, by pojedynczo własnymi siłami powstrzymać i odeprzeć nieprzyjaciela, ich zaś upadek zagraża bezpośrednio i naszej państwowej egzystencji. W sumie jednak państwa te, łącznie z Polską, stworzyć mogą skuteczną i zupełnie wystarczającą przeciwagę ewentualnemu najazdowi.

Jednym z zasadniczych błędów dziejowych Polski było niemal wiekiste jej odosobnienie, podczas gdy ościennne narody zawierały ligi, przymierza i traktaty zaczepne lub odporne, dawna Rzeczypospolita, walcząc niemal nieustannie o swe istnienie, pozostawała jednak stale odosobnioną i samotną. Błędy przeszłości za drogę nas kosztowały, aby wolno było je nam powtarzać. Dzisiaj przeto, wobec ze wazech miar niepewnej i trudnej sytuacji politycznej, Polska musi brać pod uwagę serównie wszystkie grożące jej niebezpieczeństwa, jak i wszystkie możliwe szanse jaknajskuteczniejszego odporu, obliczając zarówno siły własne, jak i siły naturalnych swoich sprzymierzeńców.

Traktaty międzypaństwowe były zawsze i pozostają nadal regulatorem wzajemnych sąsiedzkich stosunków, oprócz możliwości efektywnego ich wykorzystania, posiadały i posiadają jeszcze poważną siłę moralną, skłaniając bardzo często agresywnego sąsiada do rozważliwej i głębszego zastanowienia przed poczynieniami.

niem kroków decydujących.

Polska jest członkiem Ligi Narodów, której powstanie, związane z odbudowaniem niezależności Państwa Polskiego i daniem mu widoków pokojowej pracy, nad zabliznieniem ran, zadanych przez wiekową niewolę oraz przez wielką wojnę światową, zostało powitane przez naród nasz z entuzjazmem i wielkimi nadziejami.

Jednakże Polskę znajduje się w tej sytuacji, że zarówno od Wschodu jak i Zachodu sąsiaduje z wielkimi i groźnymi militarnie państwami, nie należącymi do Ligi Narodów, dzięki czemu stosunek ich do Państwa Polskiego nie jest objęty gwarancjami przez Ligę Narodów niesionymi, łącząca zaś je z nami przeszłość nie zawiera bynajmniej pokojowego ani przyjaznego charakteru.

Dlatego też idź musimy drogą szukania w związkach ściślejszych gwarancji, że pomimo naszych wyraźnych i niewątpliwie pokojowych planów i zamierzeń, wojna narzucona nam nie będzie, zaś w razie narzucenia odparta zostanie zwycięsko.

Zwarty sojusz z Francją, na niewątpliwiej wspólności interesów oparty, daje nam te gwarancje w stosunku do Zachodu.

Misja Wojskowa Francuska w Polsce daje ceną dla młodej naszej armii fachową współpracę i pomoc najtęższych sił i metod wojskowych francuskich współpracę tembardziej wydatną, że prowadzoną w zupełnie wyraźnie określonym wspólnym interesie.

W stosunku do Wschodu grunt do systemów układów obronnych daje ten stan rzeczy, że cały szereg państw sąsiednich a więc Rumunja, Finlandja, Estonja i Lotwa na równi z nami zawarły lub zawierają układy pokojowe z Rosją Sowiecką, od dotrzymania i wykonania których byt państw tych całkowicie lub w dużym stopniu zależy. Ponieważ jednak wspólny kontrahent nie jest dotychczas z nami z lojalności w stosunkach międzynarodowych ani z pokojowych tendencji - najbardziej

wskazaną, a może jedyną formą zabezpieczenia tym układom trwałości oraz wykonania, jest porozumienie wzajemne państw, układ z Rosją zawierających, idące w kierunku solidarnej obrony praw i zobowiązań układami uzyskanych.

W tym kierunku prace przygotowawcze ze strony Rządu polskiego są i będą nadal z całą energią prowadzone.

Minister Spraw Wojskowych

Sombrowski p.p.

Generał - Porucznik.